

Archeologisch onderzoek
Lokerhof (Heuvelland)

Colofon

Ruben Willaert bvba

Auteur: J. De Gryse, T. Boncquet en A. De Roek

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van: Lokerhof bvba

D/2012/12.814/9

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, 2012

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

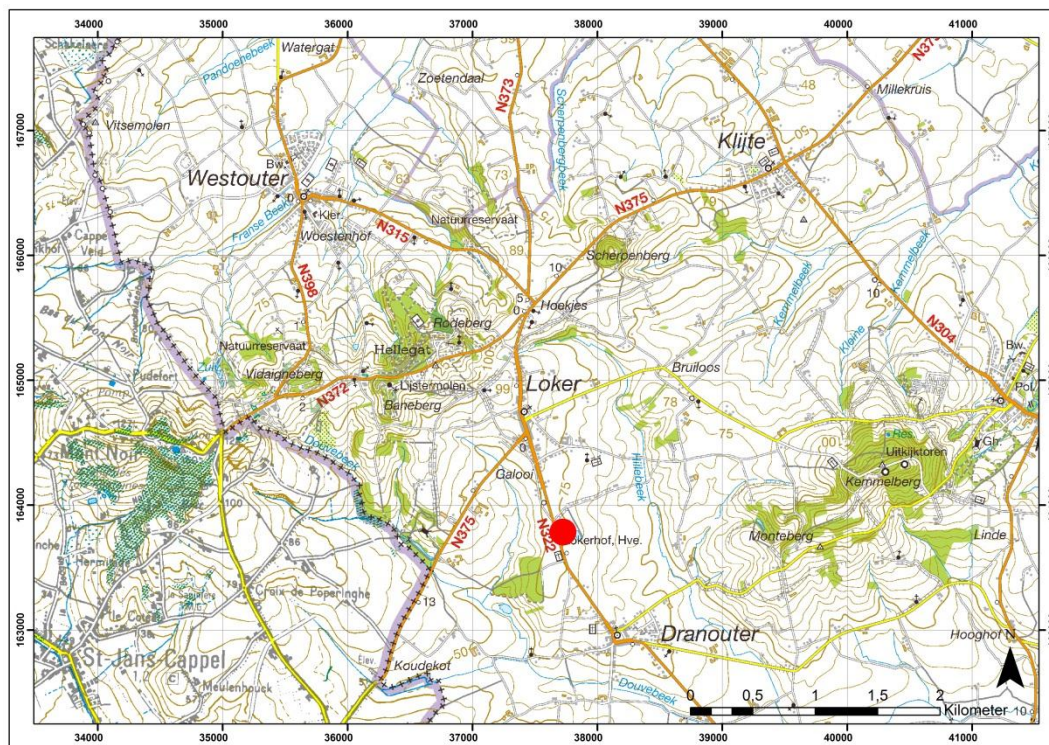
Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUD

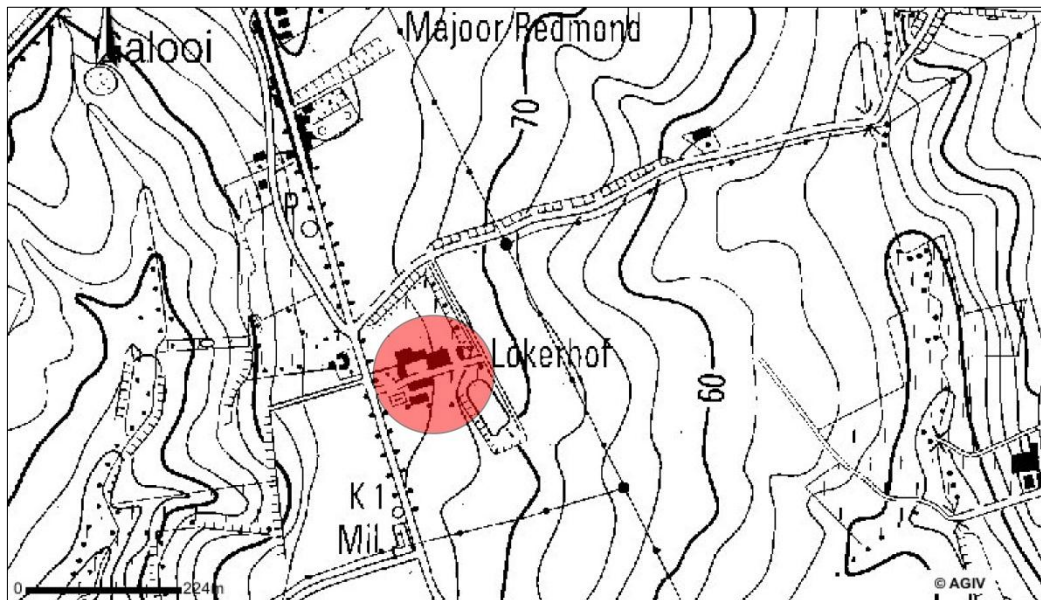
Inhoud.....	3
1. Inleiding	6
1.1. Kader	6
1.2. Onderzoeksopzet en uitgangspunten	6
1.3. Ruimtelijke situering	7
1.3.1. Algemeen	7
1.3.2. Fysische geografie	7
1.4. Archeologische verwachting	9
1.5. Geofysisch onderzoek	17
1.6. Archeologische vraagstellingen	17
2. METHODE	18
2.1. Algemeen	18
2.2. Aanleg en documentatie	19
2.3. Uitwerking en databeheer	19
3. Resultaten	20
3.1. Profielopbouw en bodems	20
3.2. Archeologische waarnemingen	21
3.2.1. Sporen	23
3.2.2. Bakstenen structuren	26
3.2.3. Wo I-restanten	38
3.3. Vondstcategorieën	40
4. Conclusies	43
5. Bibliografie	44
5.1. Literatuur	44
5.2. Uitgegeven cartografische bronnen	44
6. Bijlage.....	45
6.1. Opgravingsplannen	45
6.2. Geofysisch onderzoek	48
6.3. Vondstcategorieën	50

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	West-Vlaanderen
Gemeente:	Heuvelland, Loker
Kadastrale gegevens:	342S en 342 Y (gem. Heuvelland, Afd. 6, Sectie B)
Opdrachtgever:	Lokerhof bvba
Projectverantwoordelijke: (vergunninghouder):	J. De Gryse Ruben Willaert bvba T: 050/36 28 20 E: info@rubenwillaert.be
Bevoegde overheid:	Archeo7 Sint-Laurentiusplein 1 8950 Kemmel T: 057/48 78 92 E: jan.decorte@co7.be
Wetenschappelijke begeleiding:	J. Decorte (Archeo7)
Metaaldetectie:	J. De Gryse
Nr. opgravingsvergunning:	2012/251
Nr. vergunning metaaldetectie	2012/251 (2)
Projectcode:	LO-LH-12
Uitvoering van het veldwerk:	02/07/2012 – 10/07/2012
Beheer en plaats documentatie:	Archeo7
Beheer en plaats van stalen en vondsten:	Archeo7
Opp. Projectgebied:	2706m ²
Opp. Onderzocht gebied:	2706 m ²

Figuur 1. Lokalisering van het Lokerhof op de topografische kaart (overzicht)

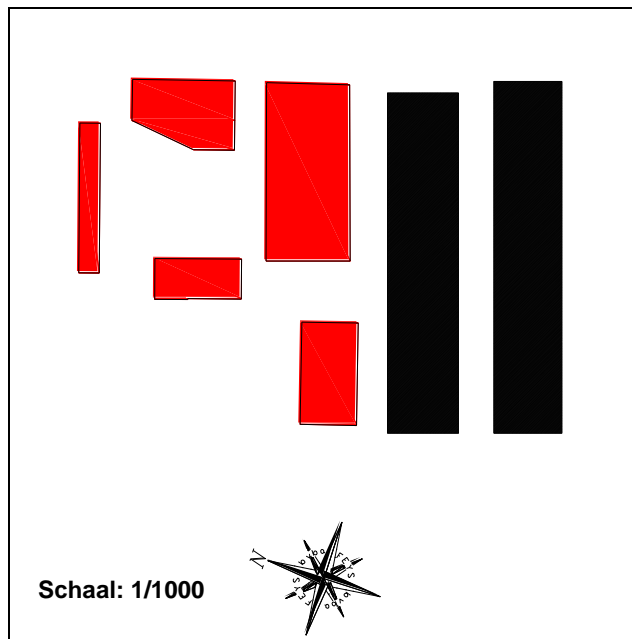

Figuur 2. Lokalisering van het Lokerhof op de topografische kaart (detail)

1. INLEIDING

1.1. KADER

Lokerhof bvba plant, ten zuiden van de bestaande boerderij het Lokerhof te Loker (gem. Heuvelland), 2 nieuwe veestallen (fig. 3). Omdat de nieuwbouw zich in of net aan de rand van het kasteeldomein van de 'Heren van Loker' bevindt (cfr. 1.4), werd door Archeo7 aanbevolen om op deze locatie een archeologisch onderzoek in de vorm van een begeleiding te laten uitvoeren.

Figuur 3. Inplanting van de nieuwbouw (zwart) t.o.v. de bestaande boerderijgebouwen (rood)

De opgraving is uitgevoerd door het archeologisch projectbureau Ruben Willaert bvba in opdracht van Lokerhof bvba. Het terreinwerk is uitgevoerd van 2 tot 10 juli 2012. Uitwerking en rapportage van de onderzoeksresultaten zijn uitgevoerd tussen 11 juli en 10 augustus 2012.

1.2. ONDERZOEKSOPZET EN UITGANGSPUNTEN

Doel van onderhavig onderzoek was het vlakdekkend onderzoek van de projectlocatie d.m.v. een archeologische begeleiding. Uitgangspunten voor het onderzoek vormden de bijzondere voorschriften opgenomen in de vergunning voor uitvoering van een archeologische opgraving te Heuvelland, Dikkebusstraat (2012/251).

Het veldwerk en de uitwerking van de onderzoeksresultaten zijn uitgevoerd door J. De Gryse (archeoloog en projectverantwoordelijke), T. Boncquet (archeoloog) en A. De Roek (archeoloog). Op 9 juli 2012 werd het opgravingsteam versterkt met Th. Pieters (archeoloog). Het onderzoek werd wetenschappelijk begeleid door J. Decorte (Archeo7). Het kraanwerk is uitgevoerd door DEGRO.

1.3. RUIMTELIJKE SITUERING

1.3.1. ALGEMEEN

Het Lokerhof situeert zich ten zuiden van de dorpskern van Loker (fig. 1). Aan westelijke zijde wordt de planlocatie begrensd door de Dikkebusstraat; deze straat vormt de verbinding tussen de dorpskernen van Loker en Dranouter. De planlocatie heeft als kadastrale omschrijving: Heuvelland, 6e afdeling, sectie B, percelen 342S en 342Y.

Bij aanvang van het archeologisch onderzoek was de projectlocatie in gebruik als akkerland.

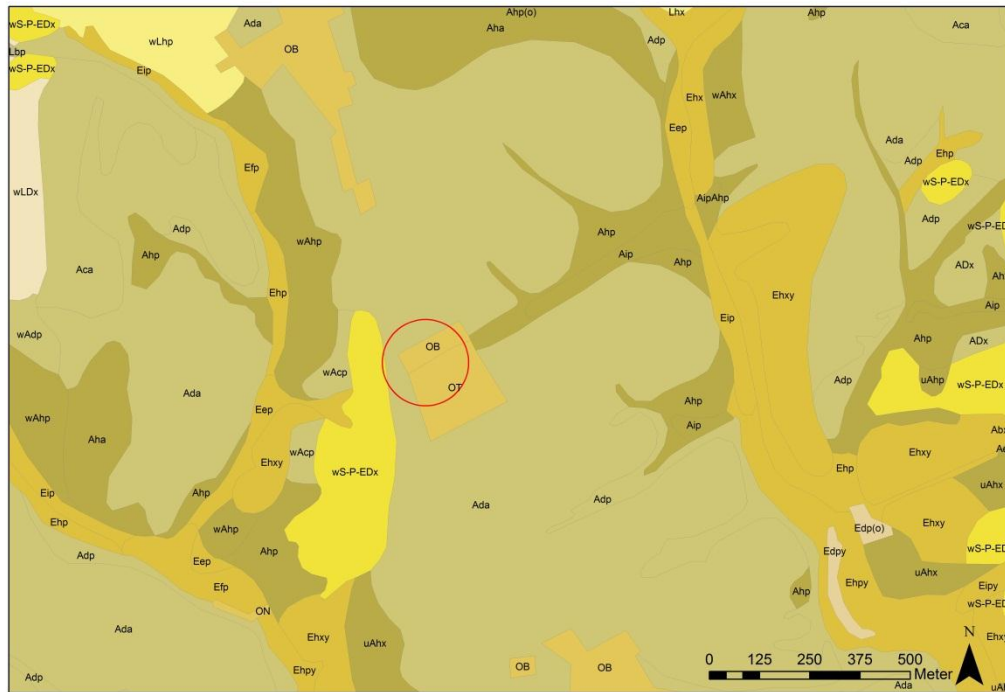
Figuur 4. Orthofoto: bestaande toestand van het Lokerhof met aanduiding van de geplande nieuwbouw

1.3.2. FYSISCH GEOGRAFIE

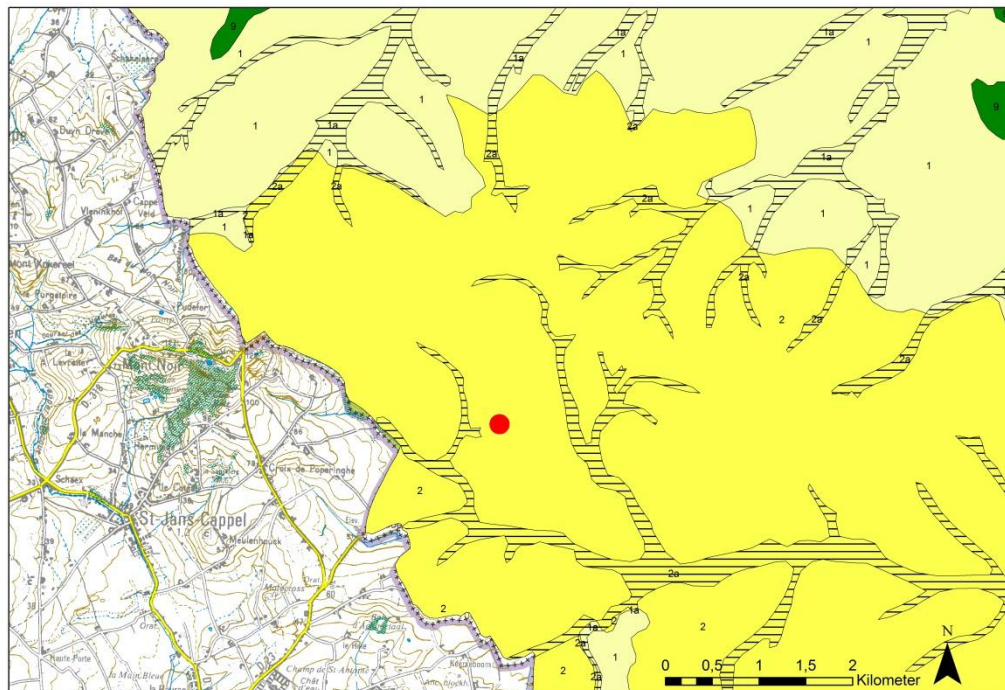
Op de Bodemkaart van België wordt de planlocatie aangeduid als bebouwde zone (OB) en vergraven terrein (OT) (fig. 5). Uit extrapolatie van de omliggende terreinen kan evenwel afgeleid worden dat ter hoogte van het plangebied matig gleyige leemgronden met textuur B-horizont voorkomen (code Ada).

De Quartairgeologische kaart van Vlaanderen schaal 1:20.000 situeert ter hoogte van de projectlocatie oppervlakkig eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (laat-Pleistoceen), mogelijk vroeg Holoceen (profiel 2, code ELPw) (fig. 6). Daarnaast beschrijft de quartairgeologische kaart ook hellingsafzettingen van het quartair (profiel 2, code HQ).

De 2 veestallen worden ingeplant op een helling. Het terrein helt zowel in zuidelijke als in oostelijke richting sterk af. Ter hoogte van de westelijke zijde van sleuf 1 situeert het actuele maaiveld (Mv) zich op 76,90m +TAW (Tweede Algemene Waterpassing). Het terrein loopt in zuidelijke richting af tot 75,46m +TAW; in oostelijke richting tot 74,64m +TAW.

Figuur 5. Bodemkaart met aanduiding van de planlocatie

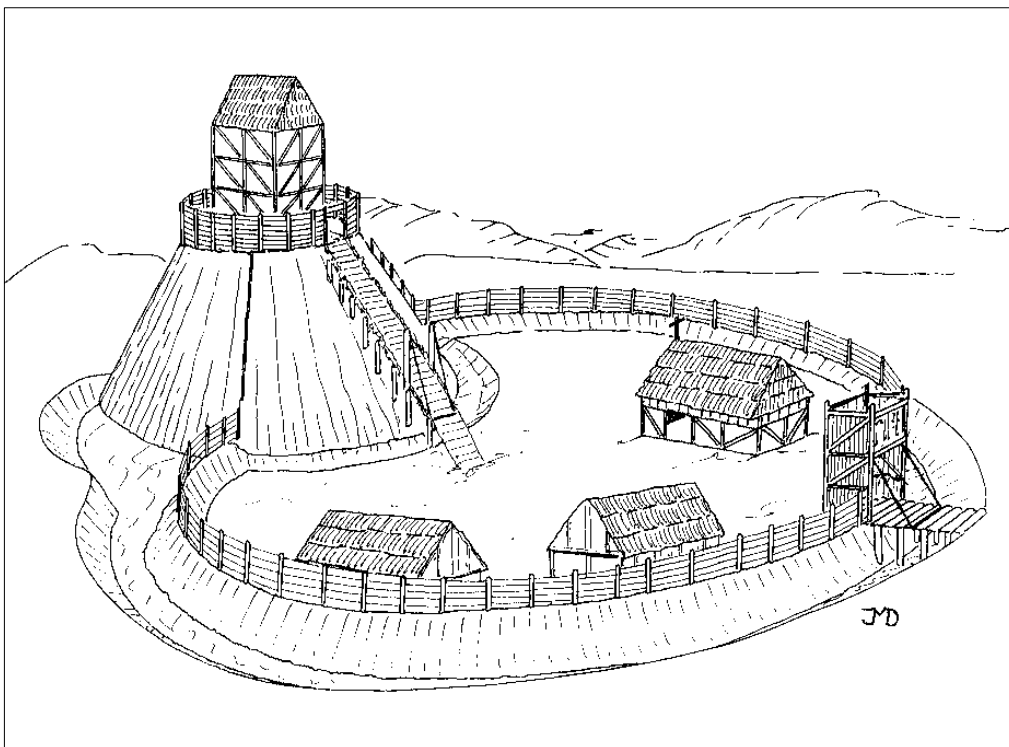
Figuur 6. Quartairgeologische kaart met aanduiding van de planlocatie

1.4. ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

De site van het Lokerhof gaat terug op een zgn. mottestructuur. De nieuwbouw wordt ingeplant in of aan de rand van het kasteeldomein van de heren van Loker.

Wanneer het mottekasteel precies gesticht is, is niet helemaal zeker. Men gaat ervan uit dat de stichting teruggaat tot de 11de of 12de eeuw. Duidelijk is wel dat het om een elitaire site gaat: uit historische bronnen blijkt immers dat de heren van Loker, die op het Lokerhof resideerden, aan de top van de sociale ladder stonden¹. Walter van Loker bijvoorbeeld was in 1127 raadsheer van Karel de Goede, graaf van Vlaanderen, en werd samen met hem vermoord in de Sint-Donaaskerk te Brugge.

De opkomst van de mottekastelen, vanaf de volle middeleeuwen, dient gezien te worden als een historisch proces binnen de groei van de middeleeuwse feodale maatschappij, waarbij de adel kleine privé-versterkingen gaat bouwen². Vanaf de 13de eeuw verliezen deze mottekastelen geleidelijk hun hoofdzakelijk militaire karakter en worden ze omgebouwd tot of verlaten voor nieuwe stenen burchten van een type, waarbij meer aandacht aan het residentiële aspect en het comfort wordt geschonken³. Het lijkt vooral de hoge adel die verbouwt of vervangt, terwijl de lagere adel, volgens traditie, nog nieuwe mottes opwerpt. Het mottetype krijgt in deze periode steeds meer een symbolische functie⁴.

Figuur 7. Geïdealiseerde reconstructie van de eerste motte van Brustem (prov. Limburg) (De Meulemeester 1999, fig. 4)

¹ WARLOP 1965.

² DE MEULEMEESTER 1983A.

³ DE MEULEMEESTER & DEWILDE 1991, 203.

⁴ DE MEULEMEESTER 1983A.

Over het algemeen bestaan mottesites uit een opperhof met een specifiek militair doel en een neerhof waarop zich de meer economische aspecten van het dagelijks leven afspelen. Meestal omsluit het voorhof min of meer halfmaanvormig een deel van de motte. Toch kan men stellen dat binnen deze groep een grote morfologische heterogeniteit heerst, zeker wat het neer- of voorhof betreft⁵. Het opperhof vertoont een verhoogd eiland met een scherpe helling en donjon. De grachten rond het eiland zijn steeds waterdragend. Naast zijn militaire functie vervult het opperhof eveneens een symbolische functie. Afhankelijk van de status van zijn bewoners/eigenaars kan de impact van beide factoren variëren⁶.

Figuur 8. Inplanting van de Galooie-motte (wit) t.o.v. het huidige Lokerhof (zwart) (©Google 2012)

Wat het Lokerhof betreft, is het interessant om te wijzen op de relatie met de Galooie-motte, die zich ca. 700m ten westen van het Lokerhof bevindt (fig. 8)⁷. Deze motteversterking werd, net als de motte van het Lokerhof, aangelegd door de heren van Loker, waarschijnlijk in de 13de eeuw⁸. Welke rol de Galooie-motte precies vervulde, is niet helemaal duidelijk. Mogelijk had deze motte geen residentiële, maar louter een symbolische waarde. De Heer van Loker resideerde immers op de motte van het Lokerhof, het eigenlijke centrum van de middeleeuwse heerlijkheid.

⁵ DE DECKER 1999.

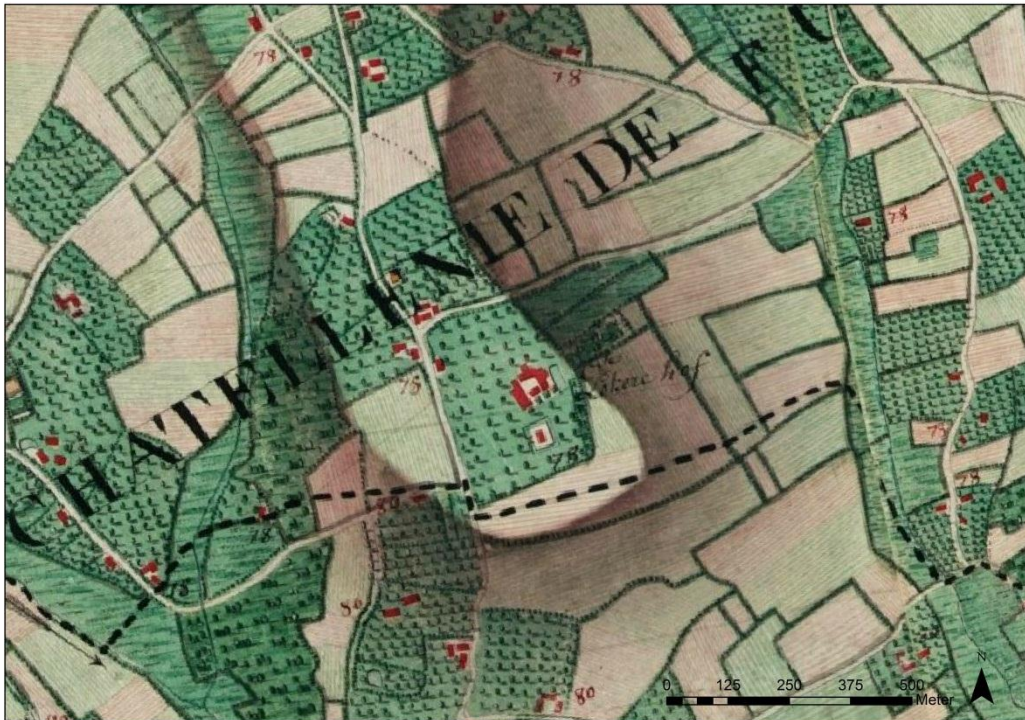
⁶ DE DECKER 1999.

⁷ DE MEULEMEESTER 1978; DE MEULEMEESTER 1983b.

⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/201012>

Uit de historische bronnen kan afgeleid worden dat het kasteel op het opperhof in 1582 verwoest werd door de Spanjaarden⁹. De wederopbouw startte in 1600.

Het opperhof van het middeleeuwse mottekasteel wordt op enkele cartografische bronnen, zoals de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778) en de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840), afgebeeld (fig. 9 & 10). Telkens wordt de voorganger van de huidige boerderij op het vroegere neerhof, ten noorden van het opperhof, weergegeven.

Figuur 9. Lokerhof op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (De FERRARIS 2009)

Opmerkelijk is de vaststelling dat het opperhof op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (fig.9), in tegenstelling tot de Atlas der Buurtwegen (fig. 10), een rechthoekig i.p.v. een cirkelvormig grondplan heeft. Het rechthoekige gebouw dat op de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden centraal op het opperhof weergegeven wordt, komt op de Atlas der Buurtwegen niet voor. Wellicht komt dit doordat het kasteel op het einde van de 18de eeuw, tussen 1778 en 1792, werd afgebroken. Wat het gebouwenbestand betreft, blijkt de boerderij in de 19de eeuw vooral aan zuidelijke zijde sterk aangepast te zijn.

Projectie van de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden op de Atlas der Buurtwegen levert geen nieuwe informatie op, omdat de foutenmarge bij de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden te groot is.

⁹ CLAERHOUT S.D.; [HTTPS://INVENTARIS.ONROERENDERFGOED.BE/DIBE/RELICT/32674](https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/32674)

Figuur 10. Lokerhof op de Atlas der Buurtwegen

(<http://www.west-vlaanderen.be/kwaliteit/Leefomgeving/mobiliteit/tragewegen/Pages/atlas.aspx>)

Hoewel het Lokerhof zich tot het voorjaar van 1918 achter de frontzone bevond, is de impact van WO I op de site zeer groot geweest. Op een luchtfoto van 15 maart 1917 is de vierkantshoeve nog volledig in opstand en functioneel. Uit de aanwezigheid van de talrijke hooimijten kan afgeleid worden dat in deze periode nog intensief aan landbouw wordt gedaan (fig. 11, wit). Daarnaast kan duidelijk afgeleid worden dat in deze periode troepen gelegerd waren op het Lokerhof: langs de Dikkebusstraat waren een groot aantal barakken ingeplant (fig. 11, rood). De twee loopgraven die zich ten noorden van de barakken bevinden, zijn hoogstwaarschijnlijk als oefenloopgraven te interpreteren (fig. 11, geel)¹⁰. Ten zuiden van de hoeve is de (gedempte) gracht van het vroegere opperhof nog herkenbaar in het landschap (fig. 12, wit).

¹⁰ Mond. meded. D. Dendooven (IFFM), met dank.

Figuur 11. Luchtfoto van de site van 15 maart 1917. (IWM – Box 181 20 53 BT 28M 1917)

Figuur 12. Luchtfoto van de site van 15 maart 1917. (IWM – Box 181 21 53 BT 28M 1917)

Figuur 13. Militaire kaart van 25 april 1918, met aanduiding van het Lokerhof. (IFFM)

Figuur 14. Militaire kaart van 21 augustus 1918, met aanduiding van het Lokerhof. (IFFM)

Deze situatie veranderde drastisch op 25 april 1918: na het Duitse lenteoffensief kwam het Lokerhof middenin de frontzone te liggen. Figuur 13, een militaire kaart van 25 april 1918, geeft de positie van de Franse regimenten net voor het Duitse offensief aan. Op deze kaart bevindt het Lokerhof zich nog ten noorden van de frontlinie. Vanaf 26 april 1918, na de inname van de Kemmelberg, verplaatste het front zich tot net ten noorden van het Lokerhof. Deze nieuwe frontlinie is zichtbaar op een kaart van 21 augustus 1918 (fig. 14)¹¹.

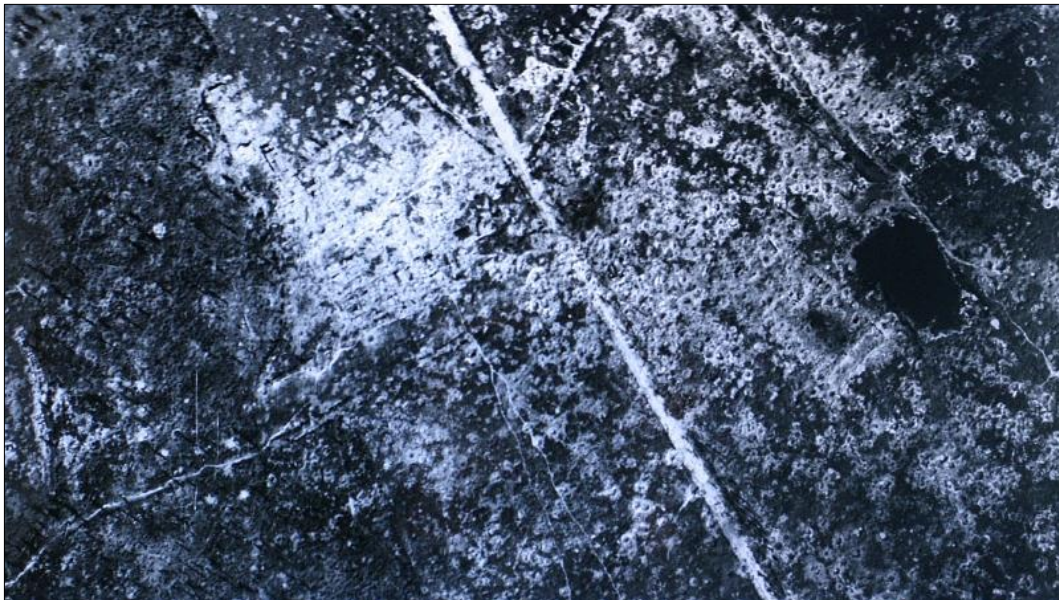
Deze situatie wordt ook duidelijk weergegeven op de luchtfoto's uit deze periode. Op een foto van 3 mei 1918 zijn verspreid in de omgeving van het Lokerhof vrij veel inslagen zichtbaar (fig. 15). Het Lokerhof is reeds gedeeltelijk vernield, maar grote delen zijn toch nog in opstand bewaard. De landbouwactiviteiten zijn ook duidelijk stopgezet. Op een foto van 31 juli 1918 tenslotte is te zien dat het landschap tot een niemandsland is herleid (fig. 16). De hoeve en het omringende landschap zijn volledig platgebombardeerd. Gezien het feit dat meer dan de helft van de afgeschoten projectielen uit WO I niet tot ontploffing kwamen, kan er van uitgegaan worden dat er zich op de hele site nog veel intacte projectielen bevinden.

Na WO I werd het Lokerhof heropgebouwd ten noordwesten van de oude vierkantshoeve.

¹¹ Aangezien het een Duitse kaart betreft, worden hierop enkel de Britse stellingen weergegeven en niet de Duitse stellingen, die zich op de site van het Lokerhof moeten bevonden hebben.

Figuur 15. Luchtfoto van de site van 3 mei 1918. (IWM – Box 164 2019 53 B 28M 1918)

Figuur 16. Luchtfoto van de site van 31 juli 1918. (IWM – Box 163 158 53 B 28M 1918)

1.5. GEOFYSISCH ONDERZOEK

Op 15 maart 2012 werd door de Universiteit Gent – Onderzoeksgroep Ruimtelijke Bodeminventarisatie (ORBit) een geofysisch onderzoek uitgevoerd op het terrein ten zuiden van de huidige boerderij¹². De totale oppervlakte van het onderzochte gebied bedraagt 3ha (cfr. bijlage 6.2.).

De opmetingen bij deze prospectie gebeurden met een elektromagnetische inductiesensor op verschillende dieptes. Hierbij wordt een magnetisch veld verwekt in een zendspoel, waardoor elektrische stroompjes ontstaan in de bodem, die op hun beurt een eigen magnetisch veld ontwikkelen, dat wordt gemeten door een ontvangstspoel. Deze metingen geven de schijnbare elektrische geleidbaarheid en de schijnbare magnetische gevoeligheid van de bodem weer. Hierdoor kunnen bodemstructuren en menselijke sporen met een hoge of lage geleidbaarheid in kaart worden gebracht (bv. grachten, muren, metalen objecten, ...).

De resultaten van deze metingen geven een precieze locatie aan de archeologische verwachtingen. In het noordoostelijk deel van het terrein (het oostelijk deel van het projectgebied) kwamen duidelijke funderingssporen aan het licht van bakstenen gebouwen. In het zuidelijke deel van het onderzochte terrein werd de gracht rond het opperhof van de motte heel duidelijk zichtbaar, alsook enkele segmenten van de neerhofgracht. Op de grens tussen het heuvellichaam en de gracht van de motte kon een dunne structuur waargenomen worden, die mogelijk de restanten van een afbakening of palissade vertegenwoordigt. De onderzoeksresultaten suggereren dat de omwalling van het neerhof zich in noordelijke en westelijke richting uitstrekt. Enkele lineaire structuren die over het terrein lopen werden geïdentificeerd als oppervlakkige verdichtingen door landbouwvoertuigen, aangezien de sporen zich immers voortzetten op de aanpalende percelen. Tenslotte gaven de metingen ook weer dat er zich over het hele terrein metalen objecten met een zekere omvang bevinden.

In bijlage 6.2. (fig. 55) werden de opgravingsresultaten geconfronteerd met de resultaten van het geofysisch onderzoek.

1.6. ARCHEOLOGISCHE VRAAGSTELLINGEN

Op basis van de archeologische verwachting werden volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Zijn er nog restanten van de mottesite aanwezig?
- Wanneer werd de motte opgeworpen? Hoe evolueerde de motte doorheen de tijd? Wat is de relatie tussen de motte en de latere boerderij?
- Zijn er restanten van kampementen uit WO I aanwezig? Wat was de inplanting van die kampementen t.o.v. het front, de directe omgeving en de vroegere hoeve?
- Zijn er nog archeologische sporen aanwezig, die dateren van voor de inplanting van de middeleeuwse site?

¹² SAEY & VAN MEIRVENNE 2012.

2. METHODE

2.1. ALGEMEEN

Op 19 juni 2012 vond op het terrein een startvergadering plaats, in aanwezigheid van het archeologisch projectbureau, de intergemeentelijke archeoloog, dhr. en mevr. Covemaecker-Rosseel, DANIS en DEGRO.

- Tijdens de startvergadering werd de aard van het archeologisch onderzoek toegelicht: het betreft een begeleiding van werken ter hoogte van de 2 geplande veestallen¹³.
- Door het archeologisch projectbureau werd opgemerkt dat de 2 sleuven een totale opp. hebben van 2808m². Volgens de bijzondere voorwaarden bedraagt de te onderzoeken oppervlakte ca. 2500m². In overleg werd beslist om het archeologisch onderzoek vooral te concentreren op de zones met het hoogste archeologische potentieel.
- Door de intergemeentelijke archeoloog werd beklemtoond dat de funderingsmuren, die zich onder de maximale uitgraafdiepte van de nieuwe stallen bevonden, behouden dienden te worden.

Overleg met de intergemeentelijke archeoloog van Archeo7 (J. Decorte) vond plaats op het terrein op 19 juni 2012 (startvergadering) en op 2, 3, 6 en 10 juli 2012.

Afwijkingen van het oorspronkelijke plan van aanpak, zoals besproken op de startvergadering, vormden onderwerp van overleg met de intergemeentelijke archeoloog op 3 juli 2012.

- Tijdens het terreinbezoek op 3 juli 2012 werd, na overleg met DANIS, door de intergemeentelijke archeoloog aangestuurd op een aanpassing van het oorspronkelijke sleuvenplan. Reden hiervoor was het feit dat de teelaarde in de zone tussen sleuf 1 en sleuf 2 tijdens de werkzaamheden volledig afgegraven diende worden, in functie van de plaatsing van silo's. Het onderzoek van sleuf 1 had echter duidelijk gemaakt dat de restanten van de oudere boerderij zich direct onder de teelaarde bevonden en dus aangesneden zouden worden door deze werken. Omdat registratie van deze muren tijdens de eigenlijke werkzaamheden niet evident was, werd door de intergemeentelijke archeoloog voorgesteld om de teelaarde in de zone tussen sleuf 1 en sleuf 2 tijdens het huidige onderzoek reeds af te graven en volledig te registreren. Ondanks het feit dat de opkuis en de registratie van de muren in de zone tussen sleuf 1 en sleuf 2 duidelijk meerwerk opleverde, werd toch ingegaan op de vraag van de intergemeentelijke archeoloog.

In overleg met de intergemeentelijke archeoloog werd beslist om, ter compensatie van de vrijlegging van de zone tussen sleuf 1 en sleuf 2, in de westelijke helft van sleuf 2 één OW georiënteerde proefsleuf te trekken. Op die manier kon de aan- of afwezigheid van de neerhofgracht toch onderzocht worden.

- Tijdens het terreinbezoek op 3 juli 2012 bleek dat niet gegarandeerd kon worden dat de funderingsmuren die zich onder de max. uitgraafdiepte bevonden, behouden werden. Door de intergemeentelijke archeoloog werd aangestuurd op een maximaal onderzoek van de funderingsmuren, d.m.v. strategische coupes.

¹³ Het uitzetten van de veestallen werd uitgevoerd door DANIS.

In totaal werd 2706m² archeologisch onderzocht:

- Sleuf 1, vlakdekkend: 1499m²
- Sleuf 2, vlakdekkend: 347m²
- Sleuf 2, proefsleuf: 754.3m²
- Zone tussen sleuf 1 en sleuf 2, vlakdekkend: 105.9m²
- De maximale uitgraafdiepte bedroeg bij Sleuf 1 74,80m +TAW, bij Sleuf 2 74,30m +TAW.
- De maximale uitgraafdiepte in de tussenzone bedroeg 74,90m +TAW.

2.2. AANLEG EN DOCUMENTATIE

De graafwerken zijn uitgevoerd met een 16ton rupskraan met tandenloze graafbak. Wat het niveau van het archeologisch vlak betreft, werd steeds gekozen in functie van de leesbaarheid van de archeologische sporen.

Er werd gekozen voor een minimale spoorbewerking. De waarnemingen in vlak volstonden immers voor een globale vindplaatstypering.

Alle archeologisch relevante sporen werden beschreven op gestandaardiseerde spoorlijsten en -fiches. Voor een gedetailleerd overzicht kan verwezen worden naar de digitale bijlage. Alle sporen, alsook de sleuven, werden digitaal ingemeten met een RTS (A. De Roek, Ruben Willaert bvba).

Gezien het volledig ontbreken van aanlegvondsten, werd vrij veel aandacht besteed aan het recupereren van vondsten per spoor.

Metaaldetectie tenslotte bleef beperkt tot het controleren van de opgravingsvlakken en het stort.

2.3. UITWERKING EN DATABASEER

Tijdens de basisuitwerking zijn de opgravingsdata geadministreerd en gedigitaliseerd, het vondstmateriaal geteld en verwerkt en is over het terreinwerk en de uitwerking gerapporteerd.

De vondsten werden tijdens de basisverwerking bewaard in het depot van Ruben Willaert bvba. Alle archeologische vondsten en data die tijdens de opgraving zijn verzameld en aangelegd, zijn eigendom van de grondeigenaar. Conform de overeenkomst tot het uitvoeren van de archeologische opgraving tussen Ruben Willaert bvba en dhr. en mevr. Covemaeker-Rosseel zullen de vondsten en het opgravingsarchief na afronding van het onderzoek ondergebracht worden in het depot van Archeo7.

3. RESULTATEN

3.1. PROFIELOPBOW EN BODEMS

In de oostelijke helft van het onderzoeksgebied, op de lageregelegen zones van de helling, kwamen onder de actuele bouwvoor matig gehomogeniseerde en matig gleyige leemgronden voor. Archeologische bodemsporen waren hier goed herkenbaar.

In de noordoostelijke hoek van sleuf 1 kwam een vrij grote zone voor, die volledig genivelleerd was met vrij recent afbraakmateriaal: het puinpakket manifesteerde zich vanaf het maaiveld tot op de max. uitgraafdiepte en strekte zich uit tot op ca. 9m t.o.v. de oostelijke grens van sleuf 1.

In de westelijke helft van het onderzoeksgebied, op de hogergelegen terreindelen, domineerden homogene, bruine zandleembodems. Algemeen waren de leembodems hier diep gehomogeniseerd. Onder de actuele teelaarde werd deze sterk homogene, bruine zandleem herkend als archeologisch niveau. Archeologische bodemsporen waren hier zeer slecht herkenbaar.

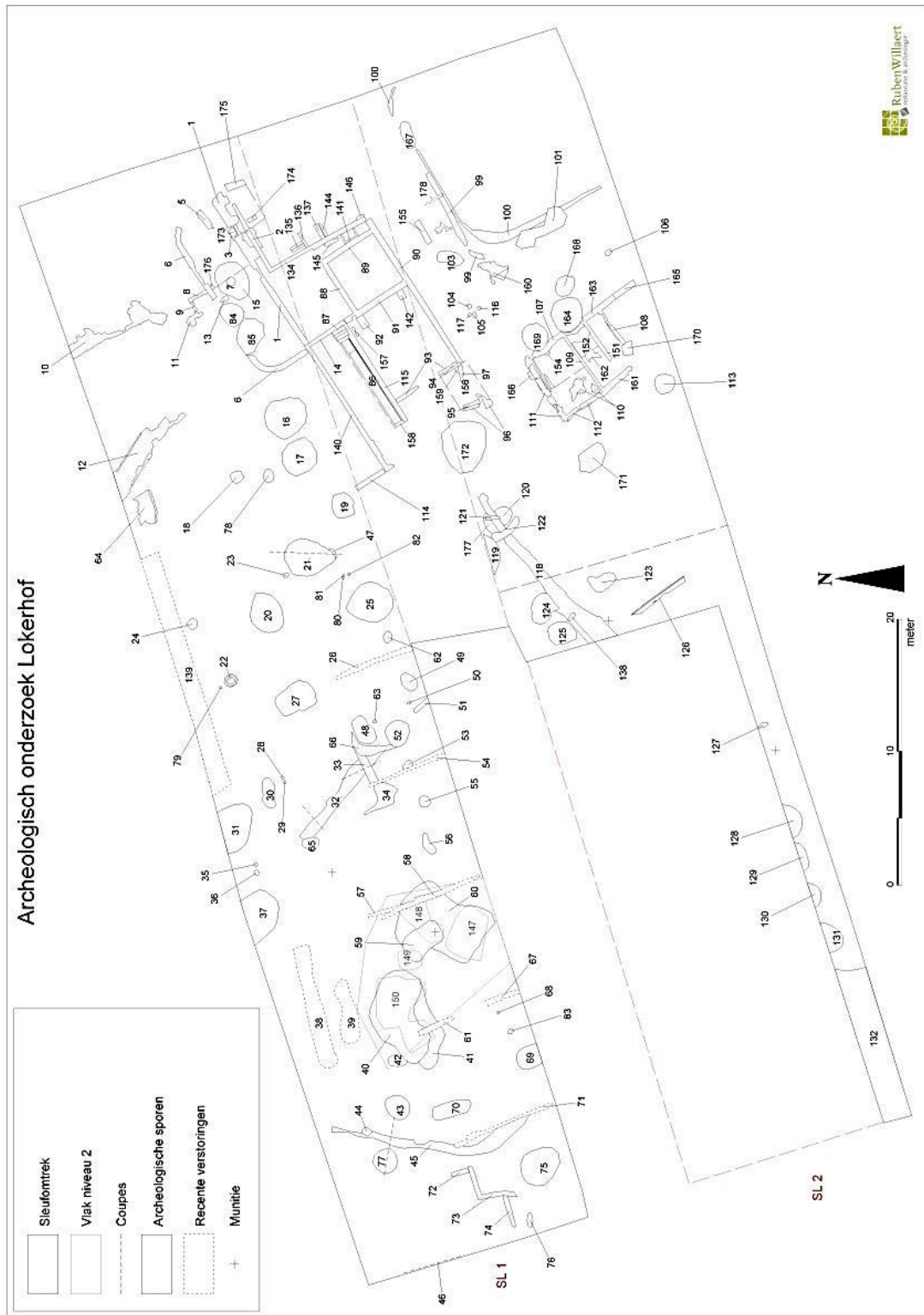
Figuur 17. Profielopname (westelijke grens SL1)

Een slechte conservering of leesbaarheid van archeologische grondsporen is karakteristiek voor de zgn. verbruinde gronden. De problematiek is goed bekend van archeologische onderzoeken in zandlemig Vlaanderen¹⁴ en Nederlands Limburg waar diepe verbruining is vastgesteld bij lemige sedimenten in zowel primaire als secundaire positie (colluvium en alluvium). Door een combinatie van chemische en fysische verwerking vervagen de subtiele kleurverschillen die archeologische spoorvullingen laten onderscheiden van het ongeroerd moedermateriaal¹⁵. In voorkomend geval indiceert enkel antropogene bijmenging als fragmenten houtskool, verbrande leem en/of archeologische vondsten als aardewerk of vuursteen nog de aanwezigheid van de gedegradeerde antropogene sporen en de potentiële locatie van diepere spoorresten.

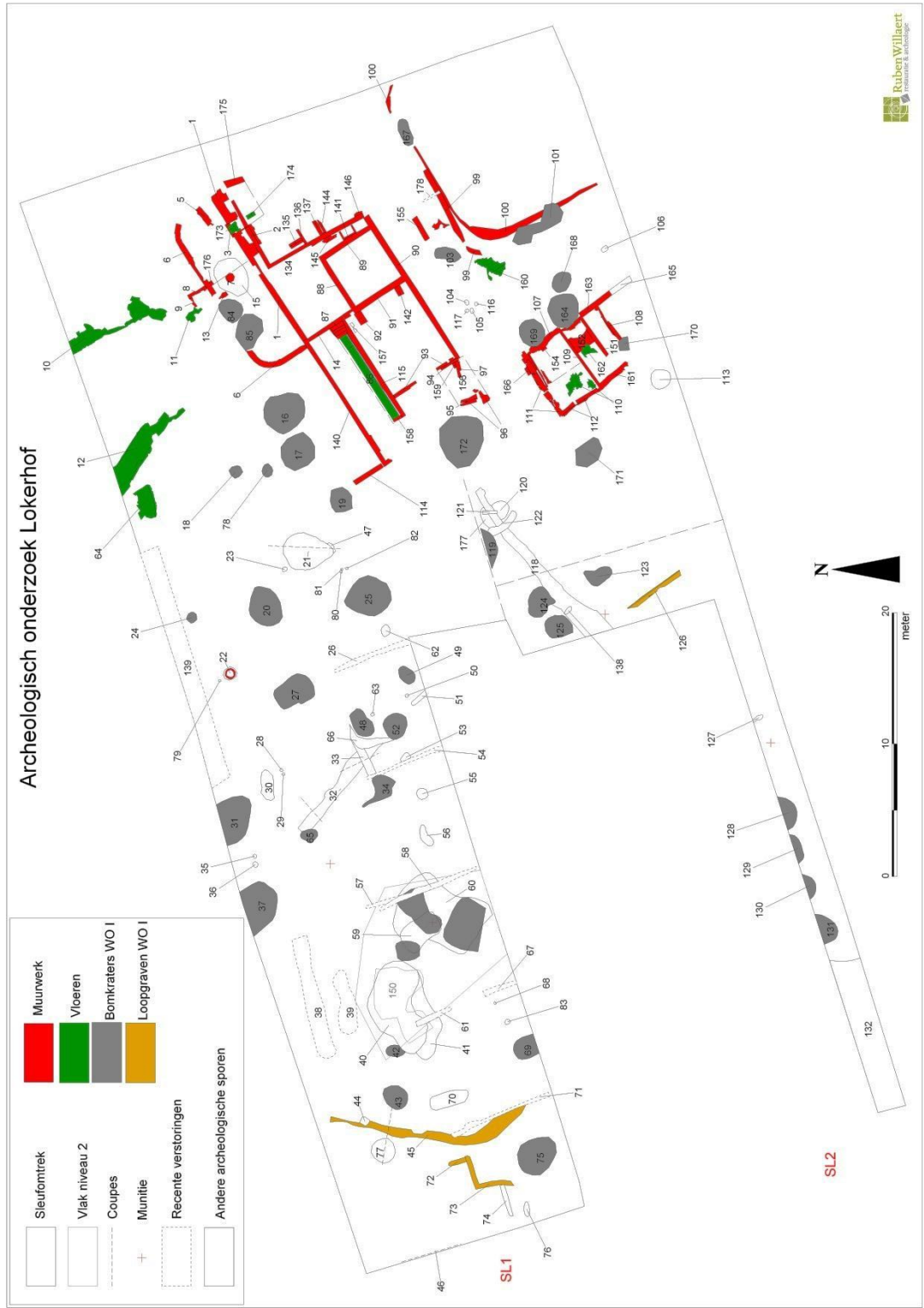
¹⁴ Bv. in de Westhoek te Poperinge en Staden: cfr. VAN COUWENBERGHE & RYSSAERT 2011 en DE GRYSSE e.a. 2011.

¹⁵ Hoewel nog weinig systematisch onderzocht zou de verwerking karakteristiek zijn voor oude cultuurgronden. Biologische bodemactiviteit zou een cruciale actor vormen en is verantwoordelijk voor de typische laterale en verticale migratie van vondstmateriaal (pers. med. Ph. Crombé).

3.2. ARCHEOLOGISCHE WAARNEMINGEN

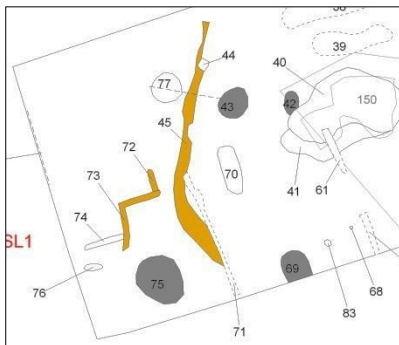
Figuur 18. Algemeen opgravingsplan

Figuur 19. Opgravingsplan met interpretatie van de sporen

3.2.1. SPOREN

Tijdens het onderzoek werd een kleine hoeveelheid sporen aangetroffen, die -op basis van de aard van het vullingspakket- een pre-middeleeuwse datering suggereren. Concreet gaat het om 2 kuilen (S77, S21) en 1 greppel (S32). Gezien de grote impact van WO I op het archeologisch bodemarchief kon niet achterhaald worden of de vastgestelde sporen te beschouwen zijn als geïsoleerde sporen of eerder deel uitmaken van een groter (verdwenen) geheel.

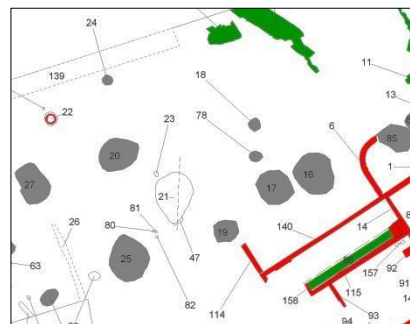
Kuil S77 werd aangetroffen in de noordwesthoek van sleuf 1. Het betreft een cirkelvormige kuil met een diameter van ca. 1,75m en een komvormig profiel (fig. 21). De bodem van de kuil bevond zich op 75,75m +TAW. Twee vullingspakketten konden onderscheiden worden: het onderste pakket bestond uit steriele homogene bruine leem; het bovenste pakket uit vrij homogene bruingrijze zandleem, waarin enkele houtskoolspikkels voorkwamen. Uit de vulling kon geen dateerbaar materiaal gerecupereerd worden.

Figuur 20. Detail van het algemeen opgravingsplan

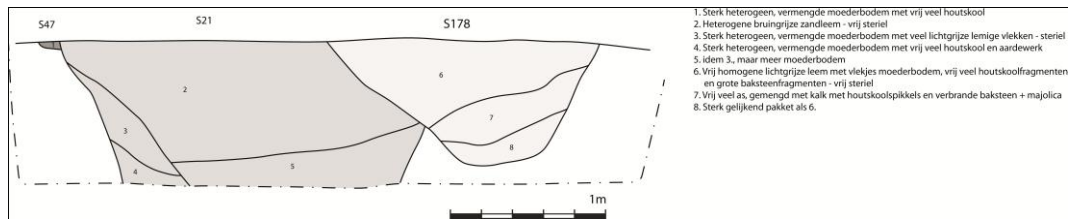

Figuur 21. Doorsnede van S77

Kuil S21 betreft een grote, ovaalvormige kuil, die een kleinere kuil (S47) oversneet (fig. 22). In doorsnede bleek S21 te bestaan uit 2 elkaar oversnijdende kuilen: S21 en S178 (fig. 23 & 24). Kuil S47, gekenmerkt door een houtskoolrijke vulling, was nog slechts ca. 6cm bewaard.

Figuur 22. Detail van het algemeen opgravingsplan

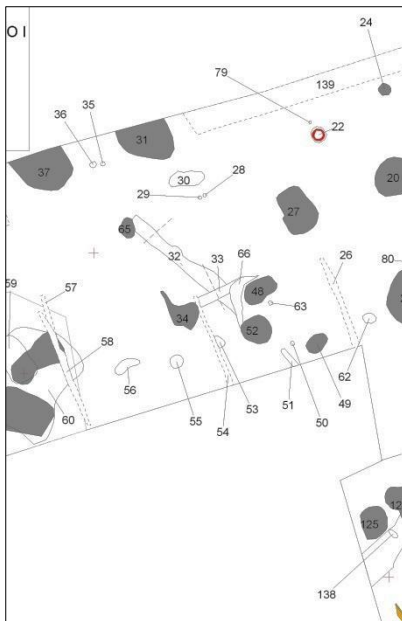
Figuur 23. Doorsnede van S47, S21 en S178

De min. breedte van S21 bedroeg 2,34m; het vullingspakket bestond voornamelijk uit heterogene pakketten versmeten moederbodem. Enkel L4 bevatte een kleine hoeveelheid houtskoolfragmenten. Uit deze laag kon ook aardewerk gerecupereerd worden; hiervoor kan verwezen worden naar 3.3. S21 werd verder gekenmerkt door steile wanden; de bodem kon, omwille van wateroverlast en de maximale graafdiepte, niet geregistreerd worden. De kuil werd onderzocht tot op 74,49m +TAW.

Figuur 24. Doorsnede van S47, S21 en S178

S21 werd oversneden door kuil S178. Deze kuil had een diameter van 1,75m en vertoonde een komvormig profiel; de bodem bevond zich op 74,63m +TAW. Zowel het bovenste als het onderste vullingspakket bestond uit vrij homogene lichtgrijze leem, waarin grote baksteenfragmenten en vrij veel houtskoolfragmenten voorkwamen. In het centrale vullingspakket werd vrij veel as, gemengd met kalk aangetroffen, samen met houtskoolspikkels en verbrande baksteen. Uit dit pakket kon ook majolica gerecupereerd worden, wat op zich een *terminus ante quem* geeft aan kuil S21.

Tussen kuilen S77 en S21 werd een noordwest-zuidoost lopende greppel (S32) aangetroffen met een minimale lengte van 9,11m en een breedte variërend van 0,64m tot 1,20m (fig. 25). De doorsnede van S32 vertoonde een komvormig profiel; de bodem bevond zich op 75,65m +TAW. De vulling van de greppel bestond uit heterogene grijsbruine zandleem met houtskoolspikkels, waarvan de grenzen heel vaag waren. Aan beide uiteinden werd de greppel verstoord door een inslag. Ter hoogte van het zuidelijke geregistreeerde uiteinde werd S32 oversneden door een andere greppel (S33).

S33 bestond uit heterogene lichtbruine zandleem, maar was slechts heel oppervlakkig bewaard. De breedte van S33 bedroeg 0,60m en de geregistreeerde lengte 3,08m.

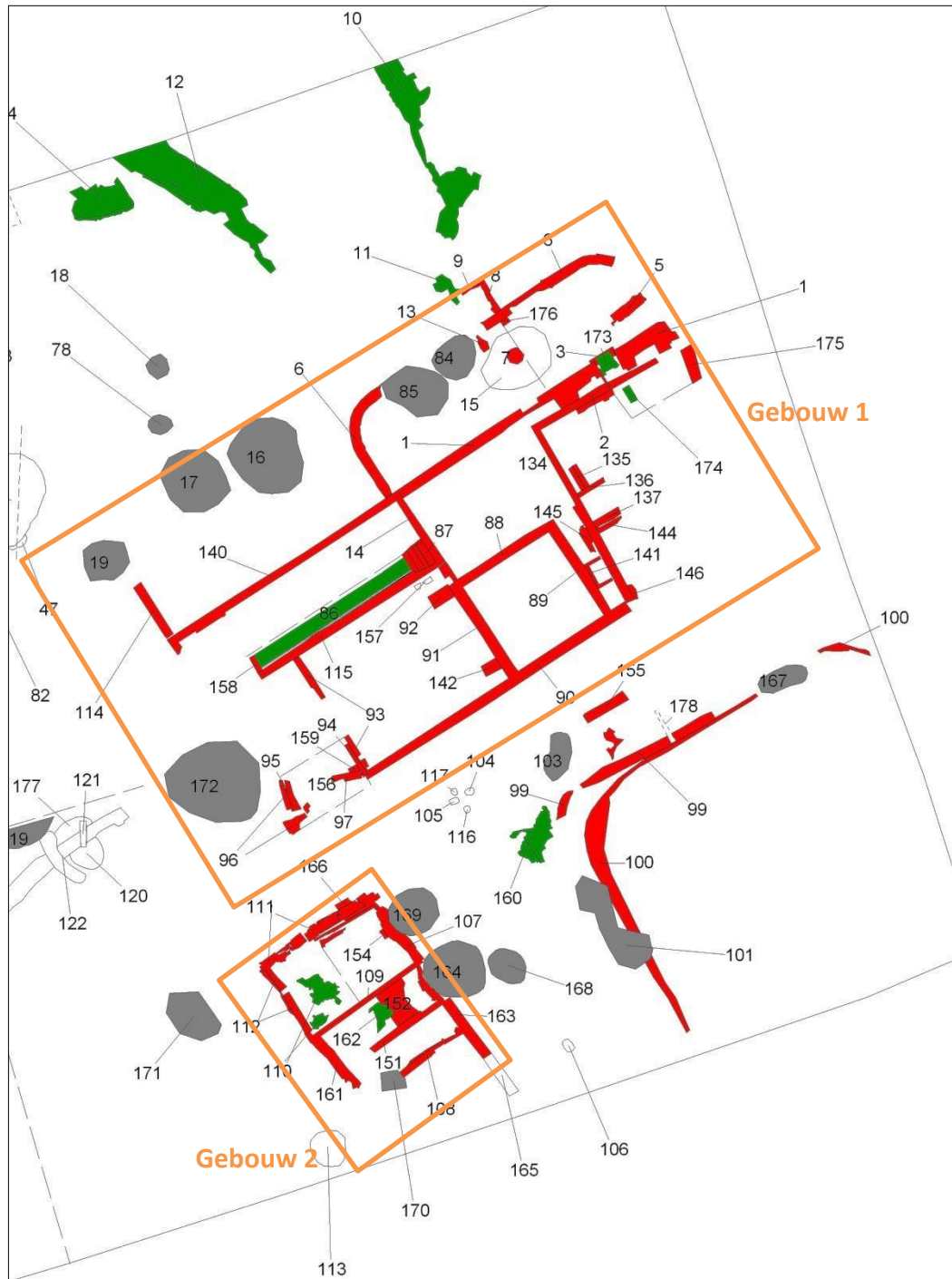
Figuur 25. Detail van het algemeen opgravingsplan

Figuur 26. Doorsnede van S32

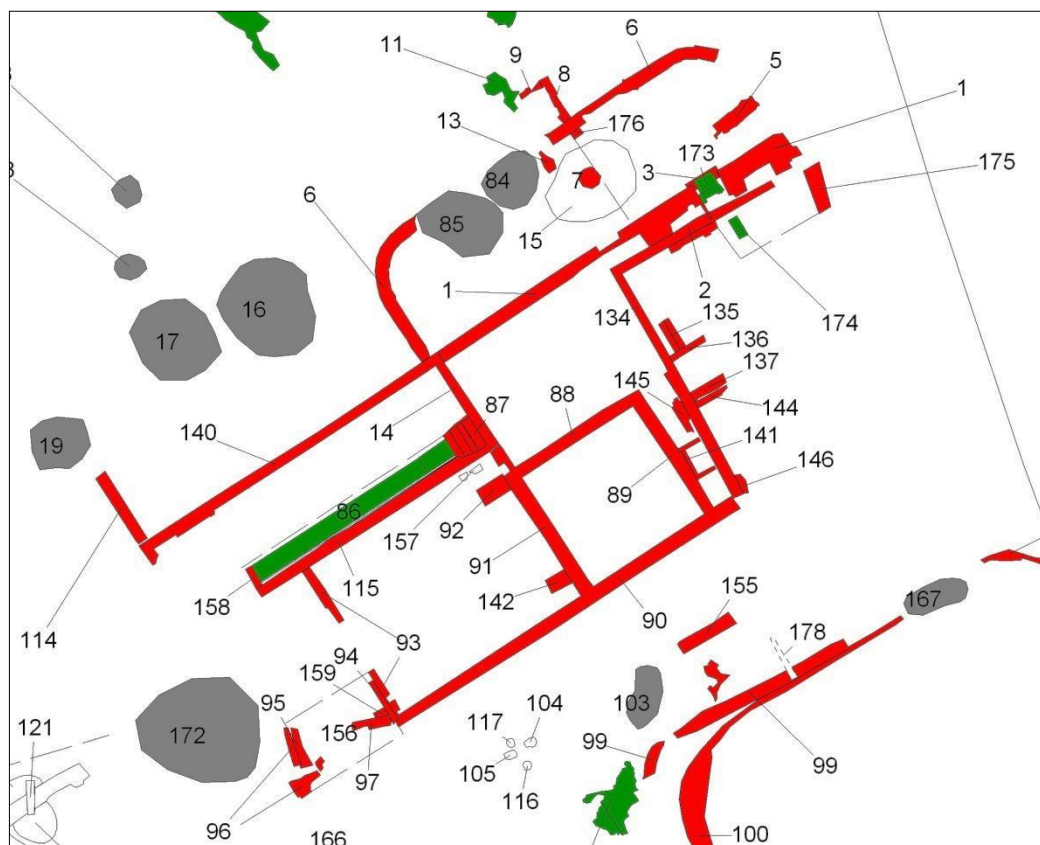
3.2.2. BAKSTENEN STRUCTUREN

In het oostelijke deel van de planlocatie werden restanten aangetroffen van de voorganger van de huidige boerderij. Het betreft het noordelijke hoofdgebouw (**gebouw 1**), vermoedelijk het woongedeelte, en het noordelijke deel van het westelijke bijgebouw (**gebouw 2**). Ondanks de zware verstoringen t.g.v. WO I kon een groot deel van het grondplan gereconstrueerd worden. De meeste muren kenden een gelijkaardige opbouw: ze waren gemetseld met rode tot paarsrode bakstenen van 21x10x4,5cm en een harde beigeleurige kalkmortel. Enkel afwijkingen van deze opbouw worden hieronder in detail beschreven.

Figuur 27. Detail van het opgravingsplan

3.2.2.1. *Gebouw 1*

Figuur 28. Detail van het opgravingsplan: gebouw 1

Figuur 29. Overzichtsfoto van gebouw 1

Gebouw 1 werd gekenmerkt door een rechthoekig grondplan, met een lengte van 24,30m en een breedte van 9,40m. Ten noorden van de westelijke helft van het gebouw werd nog een verbreding van het gebouw aangetroffen. Deze bestond uit een zeer oppervlakkig gefundeerde muur met afgeronde hoeken (S6), die aan noordelijke zijde op gebouw 1 aansloot (fig. 30). Centraal binnen deze ommuurde zone bevond zich een bakstenen waterput (S7) met koepelgewelf (fig. 32). Deze gegevens doen vermoeden dat het een ommuurd voorerf betreft, aansluitend op het hoofdgebouw.

Vanuit het noorden liepen 2 verschillende wegniveaus (S10 en S12, en bij uitbreiding S11), bestaande uit natuurstenen blokken, naar deze structuur toe. Dit versterkt de theorie van het voorerf als ingangspartij. Deze smalle verharde wegen kenden een breedte van ca. 1,65m en waren afgezoomd met grotere natuurstenen blokken (fig. 31). Het niveau van deze ingangspartij varieerde sterk van 75,18m +TAW (S10) tot 75,65m +TAW (S12).

Ter hoogte van bovenvermelde waterput werd zowel ten noorden als ten zuiden van S6 een muurrestant aangetroffen (resp. S8 en S176). Wellicht behoorden beide restanten tot eenzelfde structuur. Tussen S8-S176 en S6 was een duidelijke naad zichtbaar; waarschijnlijk werd S8-S176 lokaal uitgebroken voor de aanleg van S6. S176 werd verstoord door de aanlegkuil van waterput S7 en het geheel werd afgedekt door een restant van de natuurstenen verharde wegen (S11). S8-S176 dient m.a.w. geïnterpreteerd te worden als een oudere structuur, die aan de aanleg van het voorerf voorafging. Aan noordelijke zijde maakte de structuur een hoek in westelijke richting (S9). Tussen S8 en S9 was echter ook een bouwnaad zichtbaar. Welke functie deze structuur had, kon niet achterhaald worden.

Figuur 30. Overzichtsfoto van het voorerf

Figuur 31. Overzichtsfoto van S12

Figuur 32. Overzichtsfoto van S7

In de centrale ruimte van gebouw 1 was zowel aan westelijke als aan oostelijke zijde een toegangstrap voorzien (resp. S87 en S135) naar een kelderruimte. De zuidwestelijke kelderruimte (kelder 1) bestond mogelijk uit 2 kamers in L-vorm, waarbij de vloer van de NO-ZW georiënteerde kamer (S86, 74,27m +TAW) beduidend hoger gelegen was dan de vloer van de NW-ZO georiënteerde kamer (S156, 73,53m +TAW). Mogelijk waren beide kamers d.m.v. een trap met elkaar verbonden. De aanzet van het gewelf van de zuidelijke kelderruimte liep immers door langs muur S93 en er werden geen aanwijzingen aangetroffen voor een afzonderlijke toegangstrap naar deze kelderruimte. Omwille van het feit dat de maximale graafdiepte reeds bereikt was in de zone tussen sleuf 1 en sleuf 2 én door de zware verstoring van de zuidelijke kelderruimte kon dit echter niet met zekerheid vastgesteld worden. Er kan echter niet uitgesloten worden dat de ruimte in de verstoorde zones voorzien was van een houten trap die van buitenaf toegang gaf tot de kelder.

Figuur 33. Kelder 1: noordelijke ruimte

Figuur 34. Kelder 1: zuidelijke ruimte

De noordelijke ruimte van kelder **1** was voorzien van een bakstenen trap (S87), afgeboord door een afgeschuinde, bakstenen scheidingsmuur. De vloer van deze kelder (S86) bestond uit natuurstenen tegels van 31x31cm, met uitzondering van een beperkte zone in bakstenen rond de toegangstrap. De muren van de kelder waren bezet met kalk en langsheen de zuidelijke muur (S115) werd een bakstenen gootje aangetroffen van 11cm breed en 4cm diep. S115 bestond uit een muur van ½ steen dik, die tegen de bredere muur was gezet en die vermoedelijk het gewelf droeg. Het gootje liep af richting trap en liep verder door onder de trap in noordoostelijke richting. Aan het zuidwestelijke uiteinde van de kelder werd een restant van een scheidingsmuur aangetroffen, waardoor de afmetingen van deze noordelijke kelderruimte 8,44mx2,88m bedroegen.

Opmerkelijk is de geringe diepte van de noordelijke ruimte van kelder **1**. Op basis van de natuurstenen wegniveaus ten noorden van het gebouw zou de begaanbare ruimte binnen de kelder immers slechts ca. 1m bedragen. Indien deze ruimte een kruipkelder betrof, is de hypothese dat de noordelijke en zuidelijke ruimte van kelder **1** in elkaar zouden overlopen weinig waarschijnlijk. Een andere mogelijkheid is dat deze noordelijke ruimte een halfondergrondse kelder (of voutekelder) betrof, waardoor de kelder beter begaanbaar bleef. Een aanzet van een gewelf werd immers niet aangetroffen bij muur S115. Deze hypothese kon echter niet meer nagegaan worden.

De noordoostelijke kelderruimte (kelder **2**) bestond vermoedelijk uit een grote rechthoekige ruimte van 6,53m op 4,33m. Omwille van de grote verstoring aan oostelijke zijde van het gebouw - en bijgevolg van de kelder - kon de zuidelijke muur van de kelder echter niet met zekerheid vastgesteld worden. De muren van kelder **2** waren niet bezet, in tegenstelling tot kelder **1**, maar voorzien van een laag kalkverf. De vloer van de kelderruimte (S174) was eveneens zwaar verstoord. Wel kon vastgesteld worden dat de vloer eveneens bestond uit zowel bakstenen als uit natuurstenen tegels. Het vloerniveau bevond zich op 73,42m +TAW, wat correspondeert met het niveau van de zuidelijke ruimte van kelder **1**. De toegangstrap tot de kelder (S135), afgeboord met een rechtopstaande muur (S136), bestond eveneens uit paarse bakstenen. Muur S137 is wellicht te beschouwen als de zuidelijke muur van de kelderruimte. De oostelijke zijmuur van de kelder (S175) was zwaar verstoord en kon enkel nog gedeeltelijk in profiel worden waargenomen (fig. 35, uiterst rechts).

Figuur 35. Overzichtsfoto van kelder 2

Figuur 36. Overzichtsfoto van S173

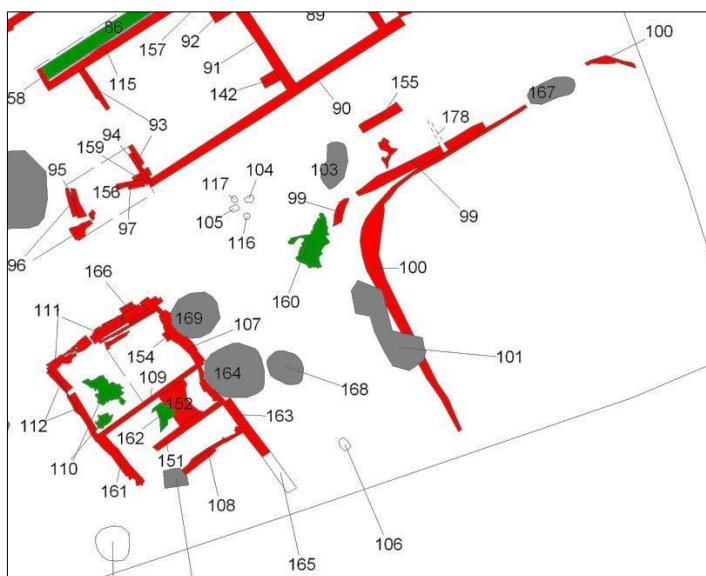
Opvallend was de centrale opening in de noordelijke muur van kelder **2**. Deze opening zette zich verder door de buitenmuur (S1) van gebouw **1** door; aan de buitenzijde van het gebouw werd de opening afgezet door een kleine muur van $\frac{1}{2}$ steen dik (S3). Binnen deze uitsparing in S1 waren de muren bezet met kalk en werd er een vloerniveau aangetroffen (S173) op 74,27m +TAW. Deze vloer bestond uit bakstenen aan noordelijke zijde en uit natuurstenen tegels van 20x20x2,5cm, die rechtstreeks op de moederbodem waren gelegd. Aangezien de overgang tussen deze smalle uitsparing en kelder **2** verstoord was, kon niet nagegaan worden of beide ruimtes met elkaar in verbinding stonden of het een kleine afzonderlijke ruimte betrof die van buitenaf toegankelijk was.

Het grondplan van gebouw **1** werd gekenmerkt door een driedeling: 2 grote ruimtes bevonden zich ter hoogte van de afgeronde muur rond het voorerf; 1 ruimte bevond zich ten westen hiervan. Het feit dat het voorerf enkel de 2 oostelijke ruimtes beslaat, kan er mogelijk op wijzen dat het gebouw oorspronkelijk kleinere afmetingen had. Muur S91 bevond zich immers precies in het verlengde van S6 en het voorkomen van 2 steunberen (S92 en S142) ten westen van S91 duiden ook in deze richting. Deze steunberen lijken erop te wijzen dat muur S91 ooit een buitenmuur is geweest. Ook het materiaalgebruik in kelder **1** (o.a. paarse bakstenen) lijkt te wijzen op een aanpassing van het gebouw in de 19de eeuw. Opmerkelijk hierbij is het feit dat de noordelijke hoek van de kelder deels onder buitenmuur S1 werd gemetseld. Dit dient waarschijnlijk in verband gebracht te worden met de oppervlakkige fundering van het hele gebouw. In het geval van muur S1 waren nog slechts 4, lokaal 5, baksteenlagen bewaard. Bij de tegenoverliggende buitenmuur (S90) waren wel nog minstens 8 baksteenlagen bewaard en werd de onderkant niet bereikt. Waarschijnlijk is dit het gevolg van de topografie van het terrein. De bouwnaad die zichtbaar was aan noordelijke zijde tussen S1 en S140 kon aan zuidelijke zijde, bij S90, echter niet duidelijk waargenomen worden.

Ook kelder **2** moet beschouwd worden als een latere aanpassing in deze periode. De kelder kent hetzelfde materiaalgebruik als kelder **1** en is niet in buitenmuur S1 verwerkt. S1 is ter hoogte van deze kelder breder dan het verdere westelijke verloop en ook voorzien van enkele verbredingen

aan zuidelijke zijde, waartegen kelder **2** is aangebouwd. Of deze verbredingen ook te maken hebben met de verbouwingsfase of dat deze eraan voorafgingen, kon niet vastgesteld worden. Onmiddellijk in verband met deze verbouwing kan gesteld worden dat de volledige oostelijke ruimte van gebouw **1** in deze fase verbouwd werd. De zuidwestelijke muur van de kelder (S134) loopt immers over de volledige breedte van het gebouw door. Ook de geringe ruimte (amper 70cm) tussen S134 en de noordoostelijke zijmuur van de zuidelijke centrale ruimte (S89) duidt hier op. In deze tussenruimte werd tevens een kleine U-vormige bakstenen structuur aangetroffen van ½ steen dikte. Het betrof vermoedelijk een soort putstructuur, waarvan de functie niet kon achterhaald worden.

3.2.2.2. *Gebouw 2*

Figuur 37. Detail van het opgravingsplan: gebouw 2

Gebouw **2** kent eveneens een rechthoekig grondplan; het zuidelijke deel van het gebouw viel buiten de rand van sleuf 2. Het gebouw kende een binnenwerkse breedte van 5m en een minimale lengte van 10,62m. Het gebouw is m.a.w. smaller dan het hoofdgebouw en moet dus waarschijnlijk als bijgebouw geïnterpreteerd worden. De zuidelijke zone van het gebouw was bovendien heel zwaar verstoord en deels volledig uitgebroken. In totaal konden drie verschillende ruimtes geregistreerd worden (fig. 37).

In de meest noordelijke ruimte was aan westzijde nog een restant van een bakstenen vloerniveau bewaard (S110, 74,63m +TAW). De oostelijke muur (S107/163) werd zowel ter hoogte van de noordelijke ruimte als die ten zuiden ervan naar binnen gedrukt door explosies, die net buiten de muur plaatsvonden (resp. S169 en S164). De centrale ruimte werd door een bakstenen scheidingsmuur (S151) onderverdeeld in 2 aparte ruimtes. In de ruimte ten noorden van deze muur was het gewelf van de kelder die zich hier bevond nog bewaard. Bovenop dit gewelf werd ook een restant van een vloerniveau aangetroffen (S162), bestaande uit zowel natuursteen als baksteen. Het vloerniveau is duidelijk mee verzakt toen het gewelf instortte.

De toegangstrap naar de kelder bevond zich waarschijnlijk aan de oostelijke zijde van de scheidingsmuur. Aanwijzingen hiervoor zijn de geringere dikte van de muur op deze locatie over een afstand van 88cm en het feit dat ter hoogte hiervan geen gewelf voorkwam. Op de overgang van het gewelf naar de rechte muur ter hoogte van de trap werden sporen van een bezetting met kalk aangetroffen. Sporen van de trap zelf werden echter niet aangetroffen.

Figuur 38. Overzichtsfoto van gebouw 2

Figuur 39. Overzichtsfoto van gebouw 2

De noordelijke en westelijke buitenmuur van gebouw **2** waren zwaarder gefundeerd dan de oostelijke buitenmuur. De oostelijke buitenmuur (S107/163) had een dikte van 2 stenen; de bewaarde diepte bedroeg 10 baksteenlagen. De overige buitenmuren waren voorzien van een fundering van 3 stenen dik, met restanten van het opgaand muurwerk in 2 stenen dik. Van de noordelijke buitenmuur (S111) waren nog 13 baksteenlagen bewaard; de onderzijde werd niet bereikt. Bij S111 konden 2 versnijdingen vastgesteld worden tussen de fundering en het opgaand muurwerk; het baksteenformaat binnen deze muur was bovendien licht afwijkend: 22x11x5cm. Binnen het opgaand muurwerk konden lokaal enkele sporen aangetroffen worden van een verbouwingsfase. Zo konden in de westelijke muur (S161) 2 baksteenlagen vastgesteld worden in paarse baksteen en harde witte kalkmortel, terwijl het overige muurwerk bestond uit rode bakstenen met harde beige kalkmortel.

Opmerkelijk bij gebouw **2** was het verschil in bouwmethode tussen de fundering en het opgaand muurwerk. De funderingen waren volledig opgebouwd in koppenverband, er waren m.a.w. enkel koppen van bakstenen zichtbaar. Het opgaand muurwerk bestond uit een staand verband.

Figuur 40. De fundering van de westelijke buitenmuur van gebouw **2**

3.2.2.3. Centrale binnenplaats

Figuur 41. Noordelijke zijde van de mestvaalt

Tijdens het onderzoek kon ook de noordwestelijke hoek van de centrale binnenplaats van de vierkantshoeve onderzocht worden. Het grootste gedeelte van de binnenplaats werd ingenomen door een grote bakstenen mestvaalt (S100) met steile wanden¹⁶. De ruimte tussen gebouw **1** en de mestvaalt bedroeg ca. 5,38m; de afstand tussen gebouw **2** en de mestvaalt ca. 7,40m. De bodem van de mestvaalt bevond zich op ca. 72,94m +TAW. De bewaarde diepte bedraagt m.a.w. -ter hoogte van de noordelijke rand- ca. 1,3m.

Van de overgang van de mestvaalt naar het loopvlak werden nog enkele bakstenen restanten aangetroffen (S99) op ca. 74,20m +TAW. Deze relatief smalle bakstenen zone werd omringd door een natuurstenen loopniveau (S160), dat vermoedelijk een groot deel van de binnenplaats besloeg. Tussen de mestvaalt en gebouw **1** werd nog een klein muurrestant aangetroffen (S155). Mogelijk betrof het hier een kleine afscheidingsmuur, die de zone langs de gebouwen afbakende met de zone van de mestvaalt. Omwille van de heel slechte bewaringstoestand van de muur kon dit echter niet met zekerheid vastgesteld worden.

¹⁶ Deze vaststelling correspondeert met de waarnemingen op basis van de luchtfoto's uit WO I.

Figuur 42. Overgang mestvaalt-loopvlak, geassocieerd met loopniveau S160

Conclusie:

Het grootste deel van gebouw 1 en gebouw 2 werd grondig verbouwd in de 19de eeuw. Aanwijzingen hiervoor zijn te vinden in het materiaalgebruik: het voorkomen van paarsrode tot paarse bakstenen, de harde kalkmortel alsook het baksteenformaat (21x10x4,5cm) wijzen in deze richting. Het feit dat de verbouwingssporen dikwijls gaan tot op het niveau van de fundering of zelfs tot in de fundering, wijst er op dat de gebouwen zich in deze periode waarschijnlijk in heel erbarmelijke toestand bevonden.

Her en der konden muurrestanten geregistreerd worden, die aan deze verbouwingsfase voorafgaan. Het veelvuldig gebruik van recuperatiemateriaal bemoeilijkt zeer sterk de datering van de aangetroffen muurrestanten. Het feit dat het materiaalgebruik (baksteenformaat, kalkmortel) grotendeels identiek is aan de jongere muurrestanten, doet echter vermoeden dat deze oudere muren eveneens in de 19de eeuw, misschien ten vroegste late 18de eeuw te dateren zijn. In hoeverre deze restanten in verband te brengen zijn met de hoeve die wordt weergegeven op de kaart van Ferraris, kon niet met zekerheid vastgesteld worden.

Het lijkt in elk geval zeer onwaarschijnlijk dat de aangetroffen muren terug te brengen zijn tot de oorspronkelijke hoeve van ca. 1600.

3.2.3. WO I-RESTANTEN

De bodemsporen, die in verband te brengen zijn met WO I, beperken zich bijna uitsluitend tot granaatinslagen¹⁷. Op een oppervlakte van 2706m² werden in totaal 44 inslagen vastgesteld, wat volledig overeenstemt met het beeld van fig. 16. Wat het vullingspakket betreft, bleken sommige kraters volledig gedempt te zijn met baksteenpuin, wellicht afkomstig van de hoeve. Andere zijn dichtgespoeld en/of gedeeltelijk opgevuld met afvalmateriaal.

Met uitzondering van drie loopgraven kon nauwelijks WO I- infrastructuur onderzocht worden. S45, te situeren in de westelijke zone van sleuf 1, is op verschillende plaatsen zwaar geraakt door inslagen. De loopgraaf, die geen typisch zigzagpatroon vertoont, heeft een breedte van 67cm en kenmerkt zich door het gebruik van ijzeren golfplaten. De structuur is nauwelijks nog bewaard: ter hoogte van de gemaakte coupe is de loopgraaf nog amper 24cm bewaard.

Vermoedelijk dient ook S72-S73 geïnterpreteerd te worden als een loopgraaf, hoewel deze structuur merkkelijk smaller is dan S45 (36cm). Ook deze structuur was nauwelijks nog bewaard. In tegenstelling tot S45 werden geen restanten van golfplaten vastgesteld; het lijkt eerder om een greppelstructuur te gaan.

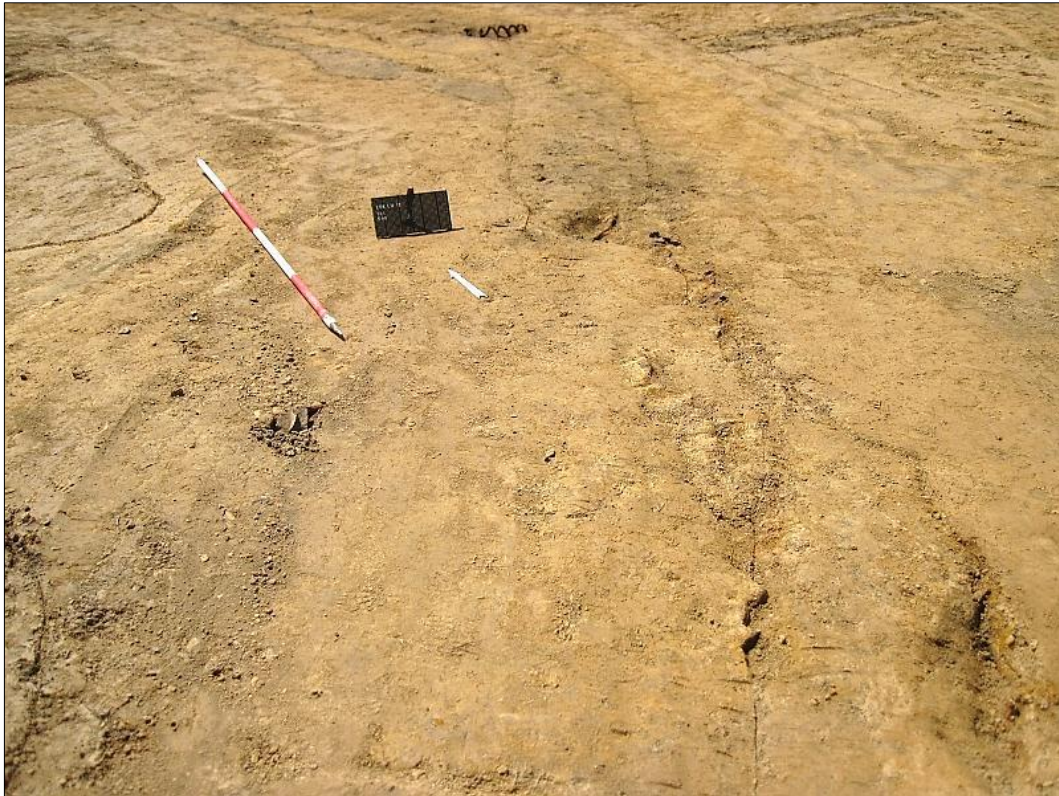
S126, ten westen van gebouw 2, werd eveneens geïnterpreteerd als een loopgraaf, hoewel niet helemaal uitgesloten kan worden dat het om het onderste restant van een smalspoor gaat. Het betreft een lineaire structuur met een breedte van 35cm; aan weerszijden werden houtrestanten aangetroffen. Het vullingspakket bestond uit zeer compacte, vrij heterogene, lichtgrijze leem.

In de westelijke helft van sleuf 1- ter hoogte van S60 en S40- kwamen bij de aanleg van een tweede archeologisch niveau verschillende vrij rechthoekige sporen aan het licht: S147-S148, S149 en S150. In de vulling van S147-S148 werd een dump van 11 Stokes mortiergranaten en 6 geweergrenaten aangetroffen. Rekening houdende met het feit dat in S150 restanten van hout werden aangetroffen, is het vrij waarschijnlijk dat het hier restanten van een opstelling voor een Stokes mortier betreft. Dit type mortier was door zijn eenvoud het meest gebruikte type mortier in de geallieerde legers.

Figuur 43. Dump Stokes mortiergranaten en geweergrenaten.

¹⁷ Volledigheidshalve dient ook vermeld te worden dat bij de machinale aanleg van het vlak drie niet-geëxplodeerde Duitse artilleriegranaten werden aangetroffen, waaronder 1 met diameter 15cm.

Figuur 44. Loopgraaf S45 met onderaan in beeld de metalen golfplaten

Figuur 45. Loopgraaf of smalspoor S126

3.3. VONDSTECATEGORIËN

In totaal werden bij het onderzoek 83 aardewerkscherven en 145 metaalvondsten verzameld. Andere materiaalcategorieën waren slechts sporadisch vertegenwoordigd. Voor een gedetailleerd overzicht van de vondsten kan verwezen worden naar bijlage 3.

Wat de aardewerkvondsten betreft, werd het oudste fragment gerecupereerd uit kuil S21. Het betrof een oorfragment in roodbakend aardewerk, vermoedelijk te situeren in de Romeinse periode.

Tot de postmiddeleeuwse periode behoren enkele bodemfragmenten in faïence, 2 fragmenten monochrome majolica, 4 fragmenten geglazuurd aardewerk en 9 fragmenten in steengoed.

De grootste hoeveelheid aardewerk werd aangetroffen in S113. Het betreft 63 fragmenten van zgn. S.R.D.-kruiken, wellicht afkomstig van 2 individuen (fig. 46). Deze kruiken zijn vervaardigd in steengoedwaar en hebben een rechtwandige cilindrische vorm met vlakke bodem. De kruiken zijn bovenaan voorzien van een zware schenkuit en de schouder werd voorzien van een bruin loodglazuur, waaronder in zwarte verf de letters S.R.D. werden aangebracht. Dergelijke kruiken werden tijdens WO I door het Britse leger gebruikt om rum te verdelen onder de soldaten, zowel om de moraal op te krikken als om te gebruiken als pijnstiller. De letters S.R.D. staan volgens sommigen voor *“Supply Reserve Depot”*, de militaire voorraadplaatsen in de UK die de distributie van rum verzorgden. De veel voorkomende betekenis van de letters S.R.D. als *“Service Rum Diluted”* (aangelengde rum) wordt in vraag gesteld¹⁸.

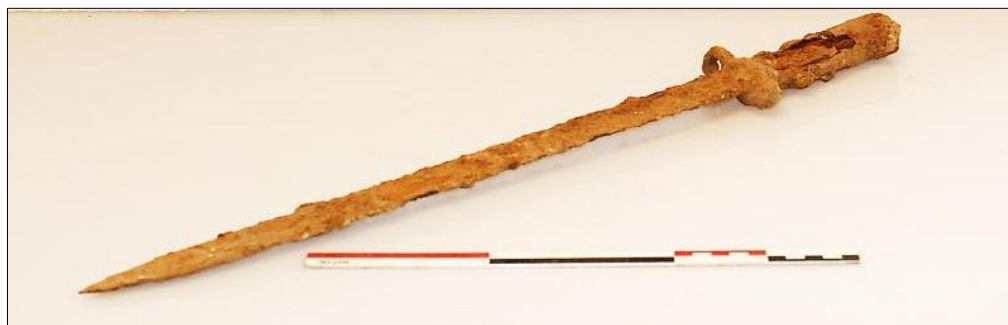
Figuur 46. Eén van de S.R.D.-kruiken uit S113.

Ook alle metaalvondsten kunnen in verband gebracht worden met WO I. Zo werden 91 kogels (waarvan 70 Duitse en 21 Britse) en 13 kogelladers verzameld. Deze laatste betreffen een staalname van laders die volledig vervormd zijn door explosie. Er konden ook nog 3 gespen en een ketting verzameld worden. Tot de grotere vondsten behoren een groot blad van een schop, een metalen veldfles (fig. 47) en een bajonet (fig. 48).

¹⁸ Pype s.d.

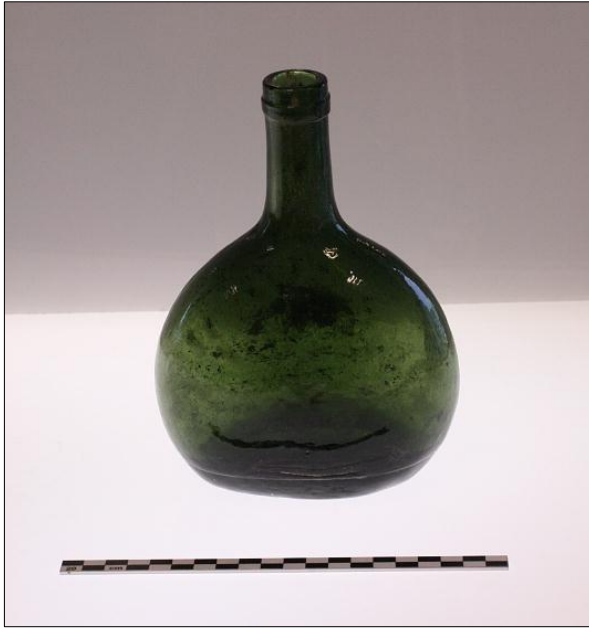

Figuur 47. Metalen velfles met dop uit vulling S4.

Figuur 48. Bajonet, verzameld uit de kelder van gebouw 2.

Binnen de categorie van de glazen vondsten kunnen een buikfles (fig. 49) en 2 fragmenten onregelmatig vensterglas gerekend worden, die uit S4 afkomstig waren. Uit S98 werden 2 kleine flessen verzameld, waarop opdrukken in reliëf aanwezig waren (fig. 50). Op de ene fles staat een onderverdeling in horizontale lijnen, met ernaast het opschrift "*table spoons*" en op de bodem de letters "HJ". Op de andere fles staat op de ene zijde het opschrift "*C Cope & Son*" en op de andere zijde "*Wolverhampton*". Op de bodem komt het getal "19" voor. Tenslotte konden uit S113 nog enkele glazen objecten verzameld worden. Het betrof een wijnfles en 2 kleine geribbelde bekers in klaar glas. Op de ene beker, die nog intact bewaard was, staat op de hals het cijfer "3". Op de andere beker, die gefragmenteerd was, is op de ene zijde van de hals "RECD N°" te lezen en op de andere zijde "392605".

Figuur 49. Buikfles uit vulling S4.

Figuur 50. 2 flessen met opdruk uit vulling S98.

Verder konden, verspreid over het terrein, nog enkele vondsten verzameld worden uit andere materiaalcategorieën. Het betrof een tandenborstel in botmateriaal, 6 geglazuurde en gedecoreerde tegelfragmenten, enkele textielfragmenten met knopen, een schoenzool en fragmenten van een leren buidel.

4. CONCLUSIES

Van 2 tot 10 juli 2012 heeft het archeologisch projectbureau Ruben Willaert bvba een archeologische begeleiding uitgevoerd op het Lokerhof te Loker. Aanleiding vormde de geplande bouw van 2 veestallen door Lokerhof bvba op de rand van het kasteeldomein van de 'Heren van Loker'.

Doelstelling was de registratie van de archeologische structuren die aangetast of vernield konden worden naar aanleiding van de geplande inrichting.

In totaal werd 2706m² onderzocht.

T.g.v. de grote verstoringsgraad van het terrein (WO I) konden weinig pre-middeleeuwse bodemsporen waargenomen worden. Slechts 2 kuilen en 1 greppel konden geregistreerd worden. Door een gebrek aan dateerbaar materiaal uit de vulling van deze sporen was een nauwkeurige datering niet mogelijk. Evenmin kon vastgesteld worden of deze sporen al dan niet deel uitmaken van een groter geheel.

Wat de middeleeuwse motte-site betreft, werden geen sporen van de neerhofgracht of van de bebouwing op de oorspronkelijke neerhofs-site aangetroffen.

Ook van de oorspronkelijke hoeve op het Lokerhof, die ca. 1600 werd gebouwd, zijn nauwelijks restanten bewaard. Binnen de aangetroffen funderingsrestanten van de hoevegebouwen waren wel verschillende fases te onderscheiden. Enkele oudere muurrestanten die binnen de gebouwen werden aangetroffen zijn mogelijk te linken met de 18de-eeuwse hoeve, zoals weergegeven op de kaart van Ferraris. In de 19de eeuw onderging het Lokerhof een grondige verbouwingsfase, zoals ook zichtbaar op de Atlas van de Buurtwegen. Het algemene grondplan bleef hierbij wel hetzelfde en vermoedelijk bevond de hoeve zich ook nog steeds op dezelfde plaats als het oorspronkelijke Lokerhof. Het betrof steeds een vierkantshoeve rond een centrale binnenplaats, ten westen van de vijver en ten noorden van de vroegere mottesite, een relict dat tot het begin van de 20ste eeuw in het landschap bewaard bleef. Binnen deze 19de-eeuwse fase werden enkele kelders aan het gebouw toegevoegd en werd het noordelijke hoofdgebouw in westelijke richting uitgebreid. De centrale binnenplaats werd gedomineerd door een grote bakstenen mestvaalt, die ook nog zichtbaar is op luchtfoto's uit de Eerste Wereldoorlog.

Voor de lente van 1918 bevond de site zich achter de linies van de geallieerde troepen. Restanten van kampementen uit deze periode werden in het projectgebied niet aangetroffen. Op luchtfoto's uit 1917 is immers ook te zien dat deze zich allemaal langs de straat ten noorden van het Lokerhof bevonden.

Vanaf 25 april 1918 kwam de site in de frontlinie terecht. Via luchtfoto's uit deze periode is te zien dat tegen eind juli 1918 de hele site en het omliggende landschap volledig platgebombardeerd werd. Dit verklaart ook de heel hoge densiteit van bomkraters op het terrein. Aangezien het Lokerhof hierbij volledig vernield werd, werd het na de Eerste Wereldoorlog opnieuw opgebouwd ten noordwesten van de oorspronkelijke hoeve.

5. BIBLIOGRAFIE

5.1. LITERATUUR

CLAERHOUT J. S.D., *De geschiedenis van Loker*.

DE DECKER S. 1999, Vanuit de hoogte. Een vergelijkende studie van de inplanting van castrale mottes in de provincie Oost-Vlaanderen. *Vobov info* (49), 3-19.

DE GRUYSE J. E.A. 2011, *Archeologisch vooronderzoek project "Spanjestraat" (gem. Staden - Oostnieuwkerke, West-Vlaanderen)*, onuitgegeven rapport.

DE MEULEMEESTER, J. 1978, De Galooie te Loker. Brandrestengraf en middeleeuwse mote, *Archaeologia Belgica* 203, Brussel.

DE MEULEMEESTER J. 1983A, Castrale motten in België. *Archaeologia Belgica* 255, 199-225.

DE MEULEMEESTER J. 1983B, Mottes castrales du Comté de Flandre. Etat de la question d'après les fouilles récentes, in: *Chateau Gaillard XI*, Actes du colloque international tenu à Karrebaeksminde (Danemark) 30 aout- 4 septembre 1982, p. 101-116.

DE MEULEMEESTER J. 1999, Archeologie van de Middeleeuwen, *Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente? Deel 4. archeologie*. Gent. 349-450.

DE MEULEMEESTER J. & DEWILDE M. 1991, De Godelievemotte en de middeleeuwse versterking te Gistel. *Archeologie in Vlaanderen*, I, 197-206.

PYPE P., *Rum In The Trenches. Rumgebruik en SRD-kruiken tijdens de Eerste Wereldoorlog*. Onuitgegeven artikel.

SAEY T. & VAN MEIRVENNE M. 2012, *Geofysisch onderzoek Lokerhof, Dranouterstraat, Heuvelland*. Niet-gepubliceerd rapport ORBIT, Universiteit Gent.

VAN COUWENBERGHE B. E.A. 2011, *Archeologisch vooronderzoek Poperinge Bedrijventerrein Sappenleen*, onuitgegeven rapport, West-Vlaamse Intercommunale.

WARLOP 1965, *Inventaris van het Gemeentearchief van Loker*.

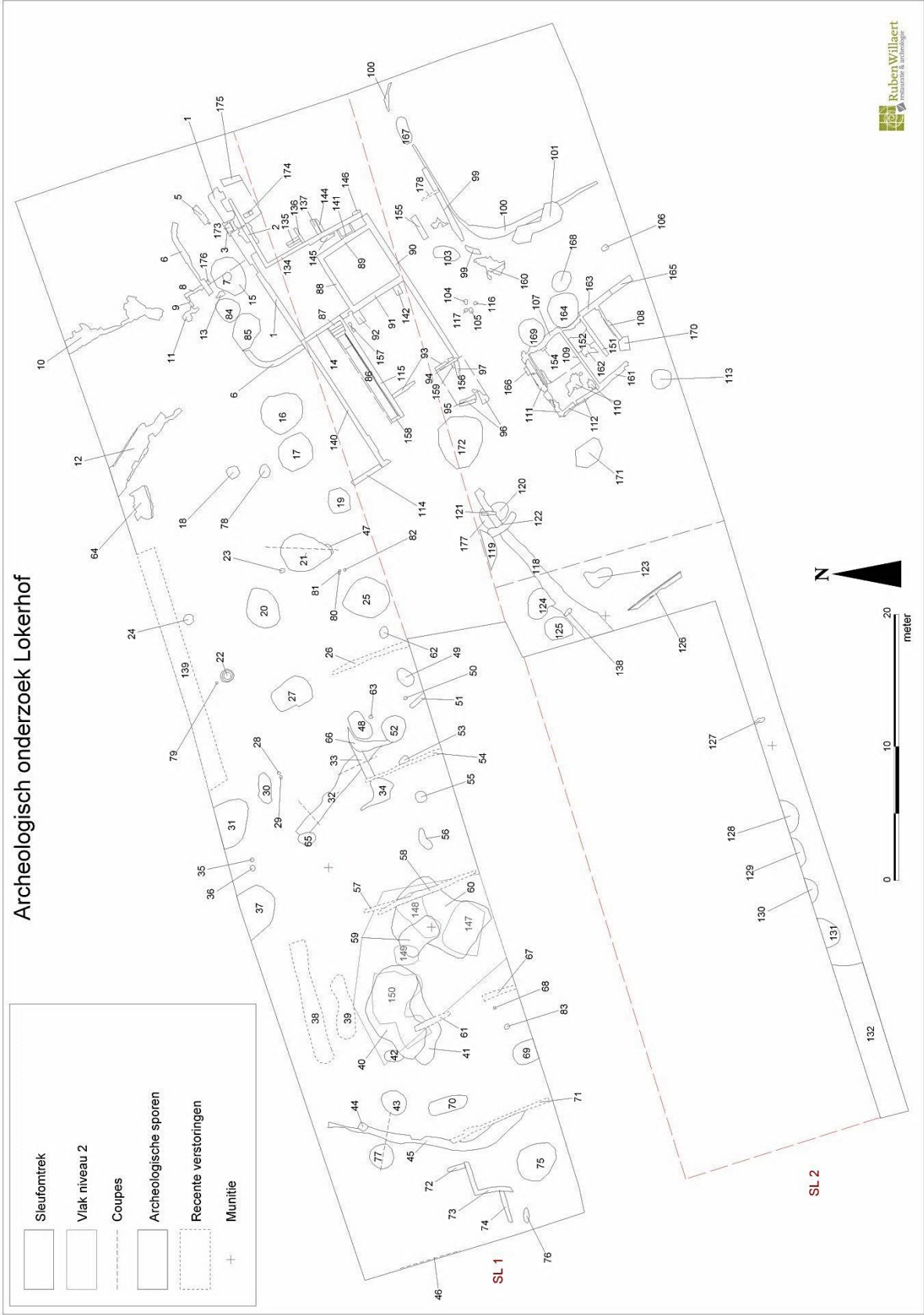
WARLOP E. 1968, *De Vlaamse adel voor 1300*, 2 v., Handzame.

5.2. UITGEGEVEN CARTOGRAFISCHE BRONNEN

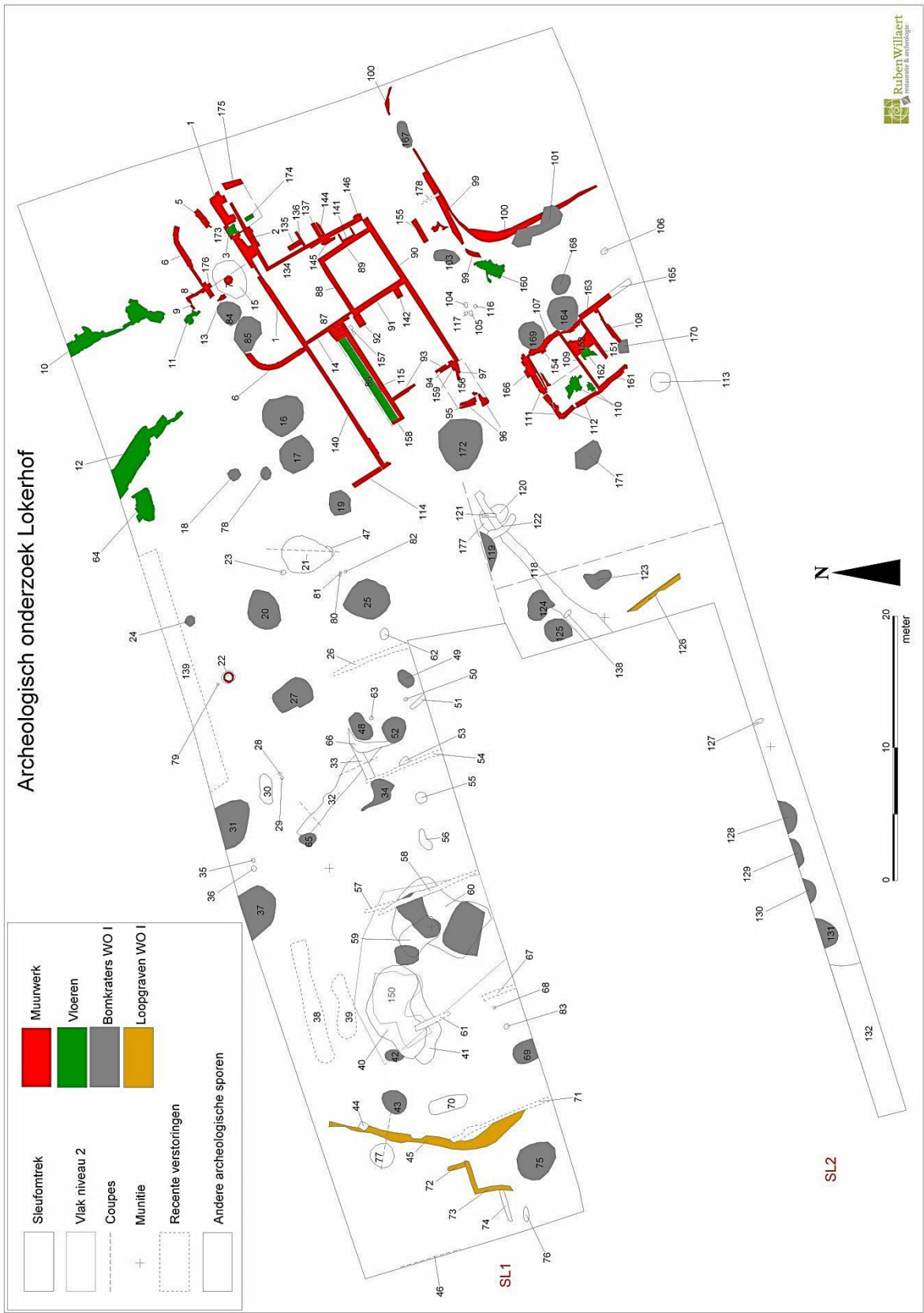
De Ferraris J.J.F. 2009, *De Grote atlas van Ferraris: de eerste atlas van België. 1777: kabinetskaart van de Oostenerijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik*. Tielt.

6. BIJLAGE

6.1. OPGRAVINGSPLANNEN

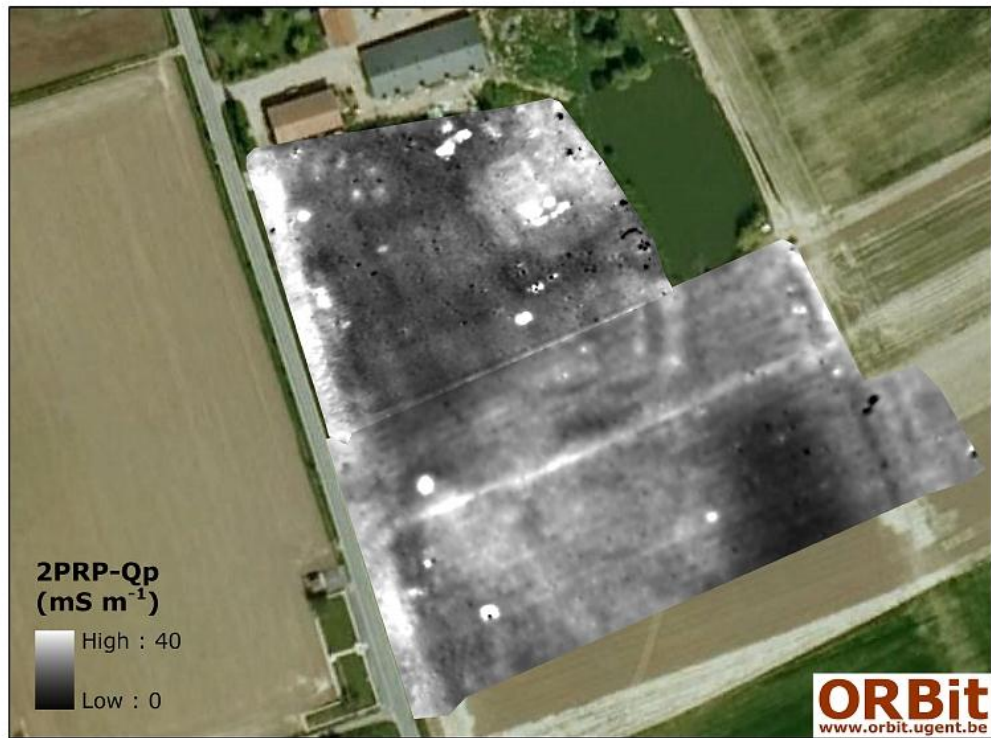

Figuur 51. algemeen opgravingsplan

Figuur 52. Opravingsplan

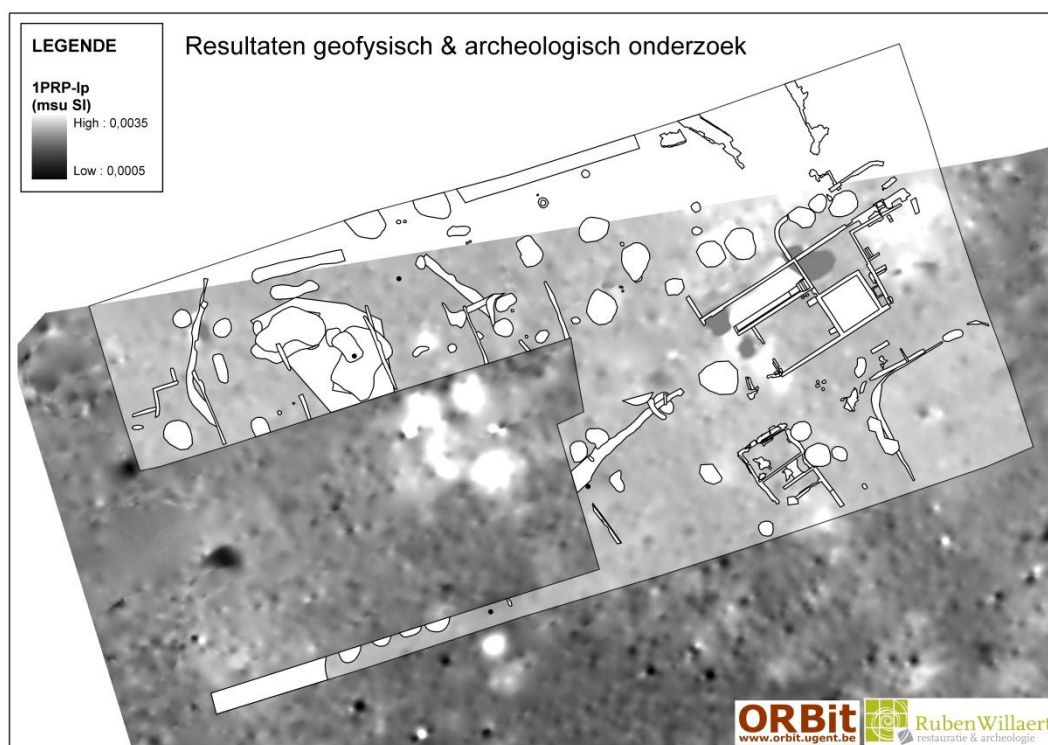
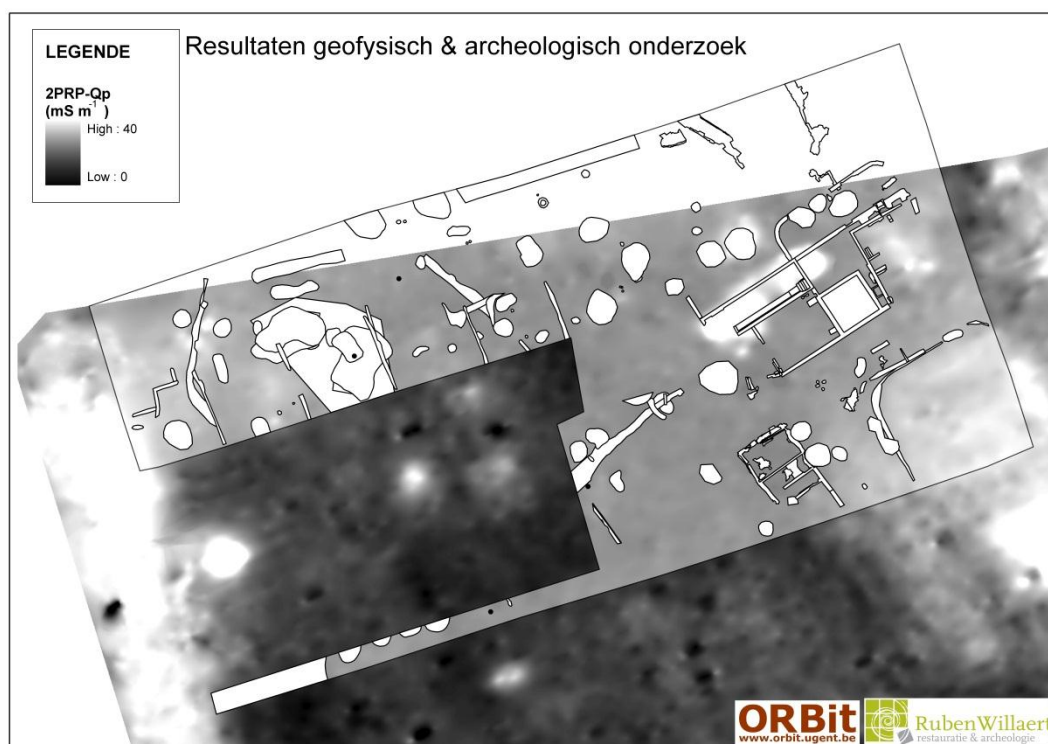
6.2. GEOFYSISCH ONDERZOEK

Figuur 53. EGs opgemeten met de 2PRP spoelconfiguratie (dominante respons tussen 0 en 1.0m diepte)
(©ORBit)

Figuur 54. MSs opgemeten met de 1PRP spoelconfiguratie (dominante respons tussen 0 en 0.8m diepte)
(©ORBit)

Figuur 55 Confrontatie resultaten geofysisch-archeologisch onderzoek

6.3. VONDSTCATEGORIEËN

Aardewerk

N°	Laag	<i>n</i>	HG	postME	WOI	Opmerking	Datering
4		1		1		bodemfragment faience + stempel "ceramique - 'richt' - 'lland'"	
21		1				oorfragment	Romeins?
21	7	2		2		wandfragmenten majolica	
98		1		1		bodemfragment faience	19e-20eE
107		4		4		3 wandfragmenten, 1 rand	
111		9		9		8 wandfragmenten, 1 rand	
113		63			63	SRD-kruik (2 individuen)	WO I
113		2		2		bodemfragmenten faience	19e-20eE
						Totaal Scherven	83
						Handgevormde waar	0
						Postmiddeleeuws aardewerk	19
						WO I aardewerk	63

Bot

N°	<i>n</i>	Omschrijving	Datering
113	1	tandenborstel	WO I

Metaal

N°	Laag	<i>n</i>	Omschrijving	Datering
4		1	veldfles + dop	WO I
4		57	kogels (Duits)	WO I
4		13	kogels (Duits)	WO I
4		20	indet	WO I
4		3	gespen	WO I
4		3	nagels	WO I
21	4	2	ijzerslak?	
113		16	kogels (Brits)	WO I
133		13	kogelladers (staalname)	WO I
133		6	hulzen	WO I
133		5	kogels	WO I
LV		1	bajonet (losse vondst storthoop gebouw 2)	WO I
boven 174		3	1 ketting, 1 batterij(?), 1 indet	WO I
vulling 100		1	schopblad	WO I
puntvondst		1	indet	WO I
	totaal	145		

Glas

N°	<i>n</i>	Omschrijving	Datering
4	3	2 fragmenten onregelmatig vensterglas, 1 buikfles	
98	2	volledige flessen met stempels (1: "table spoons" + bodem "HJ", 2: "C Cope & Son" + achteraan "Wolverhampton" + bodem "19")	WO I
113	5	1 wijnfles zonder hals, 1 volledig glazen geribbeld bekertje met op hals "3", 3fragmenten van 1 glazen geribbeld bekertje met op hals "RECD N°" + "392605"	

Bouwmaterialen

N°	<i>n</i>	Omschrijving
4	2	tegelfragmenten (gedecoreerd)
133	4	tegelfragmenten (gedecoreerd)

Textiel

N°	Laag	<i>n</i>	Omschrijving	Datering
puntvondst			textielfragmenten + knopen	WO I
boven 174			textielfragment + knopen	WO I

Leer

N°	Laag	<i>n</i>	Omschrijving	Datering
4			fragmenten leren buidel	WO I
boven 174			schoenzool	WO I